

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

DEPARTAMENT NAUKI, OŚWIATY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Nr ewid. 2/2007/P/06/069/KNO
KNO-41000/2006

Informacja o wynikach kontroli opieki nad uczniami szczególnie uzdolnionymi

W a r s z a w a s t y c z e ń 2 0 0 7 r .

Misja *Najwyższej Izby Kontroli jest dbałość o gospodarność i skuteczność w służbie publicznej dla Rzeczypospolitej Polskiej*

Wizja *Najwyższej Izby Kontroli jest cieszący się powszechnym autorytetem najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty będą oczekiwanym i poszukiwanym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa*

Informacja o wynikach kontroli opieki nad uczniami szczególnie uzdolnionymi

Dyrektor Departamentu Nauki,
Oświaty i Dziedzictwa Narodowego

Grzegorz Buczyński

Zatwierdzam:
Józef Górny

Wiceprezes
Najwyższej Izby Kontroli
Warszawa, dnia stycznia 2007 r.

Najwyższa Izba Kontroli
ul. Filtrowa 57
00-950 Warszawa
tel./fax: 0-prefiks-22-825 44 81
www.nik.gov.pl

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	1
2. Podsumowanie wyników kontroli	2
2.1. Ogólna ocena kontrolowanej działalności	2
2.2. Synteza wyników kontroli	2
2.3. Uwagi końcowe i wnioski	6
3. Ważniejsze wyniki kontroli	7
3.1. Charakterystyka stanu prawnego oraz uwarunkowań ekonomiczno-organizacyjnych	7
3.1.1. Charakterystyka stanu prawnego	7
3.1.2. Uwarunkowania ekonomiczno – organizacyjne	10
3.2. Istotne ustalenia kontroli	11
3.2.1. Organizacja działań związanych z kształceniem uczniów szczególnie uzdolnionych	11
3.2.2. Realizacja przez uczniów szczególnie uzdolnionych indywidualnych programów nauczania i toku nauki oraz kończenia przez tych uczniów szkół w skróconym czasie	13
3.2.3. Pomoc materialna dla uczniów szczególnie uzdolnionych w formie stypendiów Prezesa Rady Ministrów i Ministra Edukacji Narodowej	15
3.2.4. Działania szkół w zakresie obejmowania opieką uczniów szczególnie uzdolnionych	20
3.2.5. Olimpiady i konkursy przedmiotowe	29
3.2.6. Innowacje i eksperymenty pedagogiczne prowadzone w zakresie kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych	32
3.2.7. Finansowanie ze środków budżetowych zadań z zakresu udzielania pomocy uczniom szczególnie uzdolnionym, realizowanych przez podmioty nie zaliczane do sektora finansów publicznych	33
4. Informacje dodatkowe o przeprowadzonej kontroli	36
4.1. Przygotowanie kontroli	36
4.2. Postępowanie kontrolne i działania podjęte po zakończeniu kontroli	36

Załączniki:

- 5.1 Wykaz skontrolowanych podmiotów oraz jednostek organizacyjnych NIK, które przeprowadziły kontrole.
- 5.2 Lista osób, zajmujących kierownicze stanowiska, odpowiedzialnych za skontrolowaną działalność.
- 5.3 Wykaz organów, którym przekazano informację o wynikach kontroli.
- 5.4 Wykaz ważniejszych aktów normatywnych, dotyczących skontrolowanej działalności.
- 5.5 Finansowanie olimpiad przedmiotowych w latach 2004 - 2006.
- 5.6 Udział uczniów w olimpiadach przedmiotowych oraz liczba finalistów i laureatów w roku szkolnym 2004/2005.
- 5.7 Informacje wynikające z ankiety, przeprowadzonej wśród nauczycieli skontrolowanych szkół.
- 5.8 Liczba uczniów realizujących indywidualny program lub tok nauki w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006.
- 5.9 Stypendia Prezesa Rady Ministrów dla uczniów szczególnie uzdolnionych w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006.
- 5.10 Kształcenie uczniów szczególnie uzdolnionych w krajach Unii Europejskiej.

1. Wprowadzenie

Kontrola pn. „Opieka nad uczniami szczególnie uzdolnionymi” (nr P/06/069), przeprowadzona w II kw. 2006 r., została podjęta z inicjatywy Najwyższej Izby Kontroli i obejmowała lata szkolne 2004/2005 – 2005/2006 (I kw.).

Celem kontroli była ocena realizacji zadań Ministra Edukacji Narodowej i dyrektorów szkół publicznych, wynikających z ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (zwanej ustawą o systemie oświaty)¹, w zakresie pomocy uczniom szczególnie uzdolnionym, w tym ocena:

- 1) zapewnienia optymalnej drogi kariery szkolnej (indywidualnych programów nauczania oraz kończenia każdego z typów szkół w skróconym czasie),
- 2) uwarunkowań organizacyjnych związanych z kształceniem uczniów szczególnie uzdolnionych,
- 3) realizacji zadań określonych w ustawie o systemie oświaty, związanych z kształceniem uczniów szczególnie uzdolnionych, dotyczących przede wszystkim wczesnego rozpoznawania i diagnozowania uzdolnień poznawczych uczniów, a także zapewnienia dla tych uczniów indywidualnych programów nauczania lub toku nauki i możliwości kończenia każdego z typów szkół w skróconym czasie.

Kontrolą objęto 76 jednostek, w tym: Ministerstwo Edukacji Narodowej (Ministerstwo), stowarzyszenie Krajowy Fundusz na rzecz Dzieci oraz 74 szkoły publiczne, z tego: 25 szkół podstawowych, 24 gimnazja i 25 szkół ponadgimnazjalnych, w 12 województwach: kujawsko - pomorskim, lubelskim, łódzkim, małopolskim, mazowieckim, opolskim, podlaskim, pomorskim, śląskim, świętokrzyskim, warmińsko – mazurskim i wielkopolskim. Wykaz skontrolowanych podmiotów oraz jednostek organizacyjnych NIK, które przeprowadziły kontrolę, stanowi załącznik nr 5.1.

Kontrolę w Ministerstwie przeprowadzono z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli², zwanej dalej „ustawą o NIK”, tj. pod względem legalności, gospodarności, celowości i rzetelności. Kontrolę w szkołach publicznych przeprowadzono z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 2 ww. ustawy, tj. pod kątem legalności, gospodarności i rzetelności, natomiast w Krajowym Funduszu na rzecz Dzieci pod względem legalności i gospodarności (art. 5 ust. 3 ww. ustawy).

Podjęcie kontroli uzasadniały wyniki analizy przedkontrolnej, z których wynikało m.in., że corocznie coraz mniej uczniów szczególnie uzdolnionych korzysta z możliwości pomocy, określonej w ustawie o systemie oświaty, w rozwijaniu zdolności, m.in. poprzez indywidualne programy nauczania i tok nauki oraz kończenie szkół w skróconym czasie.

¹ Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, ze zm.

² Dz. U. z 2001 r. Nr 85, poz. 937, ze zm.

2. Podsumowanie wyników kontroli

2.1. Ogólna ocena kontrolowanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia realizację zadań w zakresie opieki nad uczniami szczególnie uzdolnionymi, wynikających z ustawy o systemie oświaty, przez Ministra Edukacji Narodowej oraz dyrektorów 3 skontrolowanych szkół publicznych.

Ocena negatywna wynika z obejmowania corocznie malejącej liczby uczniów, posiadających ponadprzeciętne zdolności intelektualne, specjalnymi formami kształcenia i pomocą stypendialną oraz ze stwierdzenia innych istotnych nieprawidłowości. Ponadto w 57 szkołach (77%) stwierdzono nieprawidłowości lub uchybienia.

Stwierdzone nieprawidłowości dotyczą braku systemowych działań w zakresie opieki i kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych, a także:

- 1) nieuwzględniania w analizach i ocenach funkcjonowania systemu oświaty oraz w planowanych zadaniach nadzoru pedagogicznego w dostatecznym zakresie problematyki związanej z kształceniem uczniów szczególnie uzdolnionych,
- 2) braku pisemnych uzasadnień decyzji związanych z przyznawaniem stypendiów ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz występowania znacznych i nieuzasadnionych dysproporcji pomiędzy województwami w liczbie składanych wniosków o przyznanie stypendiów Prezesa Rady Ministrów i ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania,
- 3) wystąpienia, w ponad jednej trzeciej skontrolowanych szkół, istotnych nieprawidłowości, dotyczących m.in.: nieuwzględniania w dokumentacji pedagogicznej oraz w obszarach objętych mierzaniem jakości pracy szkoły i tematyce szkoleń nauczycieli zagadnień dotyczących opieki nad uczniami szczególnie uzdolnionymi, takich jak identyfikowanie szczególnych uzdolnień i zapewnienie uczniom odpowiednich form kształcenia oraz opieki, w tym opieki psychologiczno – pedagogicznej,
- 4) niewykorzystania i nieupowszechniania wyników eksperymentu pedagogicznego, związanego z prowadzeniem szkoły dla uczniów szczególnie uzdolnionych w Toruniu, pomimo przeznaczenia na ten cel znaczących środków budżetowych i pozyskania do udziału w tym przedsięwzięciu potencjału naukowego Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu.

2.2. Synteza wyników kontroli

1. Działania podejmowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej nie miały charakteru działań systemowych i nie zapewniały dostatecznej opieki nad uczniami szczególnie uzdolnionymi.

Działania te ograniczały się do: podziału oraz rozliczania środków przeznaczonych na organizację konkursów i olimpiad przedmiotowych, dofinansowania przedsięwzięć Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci,

dofinansowania eksperymentu pedagogicznego z tego zakresu podjętego z udziałem Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz kwalifikowania wniosków o przyznanie stypendiów Prezesa Rady Ministrów oraz ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania.

Ministerstwo, określając corocznie priorytetowe zadania z zakresu nadzoru pedagogicznego dla kuratorów oświaty, nie uwzględniało tematyki związanej z kształceniem uczniów szczególnie uzdolnionych. Problematyka ta nie była również przedmiotem obrad Kolegium Ministerstwa.

Ministerstwo nie dokonywało całościowych analiz i ocen funkcjonowania systemu oświaty oraz ocen realizacji przez szkoły i placówki oświatowe zadań z zakresu kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych. Nie podejmowano także wymiany doświadczeń w tym zakresie pomiędzy poszczególnymi kuratoriami oświaty oraz z innymi krajami, a także nie zlecano badań i ekspertyz dotyczących tych zagadnień innym jednostkom. [str. 11 – 13]

2. Kształcenie uczniów szczególnie uzdolnionych traktowane było przez skontrolowane szkoły publiczne w sposób marginalny. W efekcie liczba uczniów realizujących indywidualny program lub tok nauki była niewielka i w skontrolowanym okresie zmniejszyła się.

Podstawowe działania w zakresie indywidualizacji form i metod nauczania skupiały się w tych szkołach przede wszystkim na zapewnieniu warunków organizacyjnych kształcenia uczniów o przeciętnych zdolnościach.

Stwierdzono niewielki zakres obejmowania uczniów o ponadprzeciętnych zdolnościach indywidualnymi programami nauczania lub tokiem nauki, a także umożliwianie kończenia szkół w skróconym czasie. Tymi formami kształcenia obejmowano corocznie w kraju około co 10% ogółu uczniów posiadających predyspozycje intelektualne powyżej przeciętnych, zaś w skontrolowanych szkołach dotyczyło to 6,6% uczniów.

Tylko w 5 z 74 skontrolowanych szkołach (6,7%) prowadzono indywidualny tok nauki. Obejmował on łącznie 38 uczniów, w tym 25 spośród tych uczniów uczęszczało do V Liceum Ogólnokształcącego im. Augusta Witkowskiego w Krakowie. W przypadku 3 z ww. szkół działania takie prowadzono bez zasięgnięcia opinii poradni psychologiczno – pedagogicznych, tj. z naruszeniem przepisu § 7 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 grudnia 2001 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki (Dz. U. z 2002 r. Nr 3, poz. 28).

W latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006, według danych z Systemu Informacji Oświatowej, indywidualny tok nauki realizowało w skali kraju odpowiednio 3.366 i 2.449 uczniów (spadek o 27,2%), zaś indywidualny program nauczania – 8.941 i 7.416 uczniów (spadek o 17,1%).

Odsetek uczniów realizujących w roku szkolnym 2005/2006 indywidualny program nauki lub tok nauczania był niewielki i wynosił, w poszczególnych województwach: w szkołach podstawowych od 0,11% do 0,29%, w gimnazjach od 0,11% do 0,54% i w liceach od 0,02% do 0,33%. [str. 13 – 15]

3. W okresie objętym kontrolą zmalała liczba stypendiów dla uczniów zdolnych, przyznawanych przez Prezesa Rady Ministrów oraz ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, odpowiednio o 19,9% i 2,3%.

Na stypendia Prezesa Rady Ministrów przeznaczono w latach 2004–2006 odpowiednio: 14.738,5 tys. zł, 13.484,4 tys. zł i 12.200 tys. zł. W roku szkolnym 2004/2005 stypendia w kwocie 258 zł miesięcznie otrzymało 5.678 uczniów, a w roku szkolnym 2005/2006 - 4.548 uczniów. W ocenie NIK, zmniejszenie liczby stypendystów o 1.130 uczniów nie znajdowało uzasadnienia w przyczynach demograficznych³. W latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006 kandydatów do przyznania stypendium nie wytypowano odpowiednio w 2.491 i 2.443 szkołach, tj. w 30,5% i 34,9% ogółu szkół uprawnionych do składania wniosków (wzrost o 4,4%).

W latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006 przyznanych zostało odpowiednio 313 oraz 306 jednorazowych stypendiów ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania (6,1% liczby przyznanych w tych latach stypendiów Prezesa Rady Ministrów), w tym: 613 stypendiów w kwocie 3.200 zł i 6 w kwocie 2.700 zł, na co przeznaczono łącznie 1.977,8 tys. zł. NIK krytycznie oceniła brak pisemnych uzasadnień decyzji komisji powołanej w Ministerstwie w związku z weryfikacją wniosków o przyznanie tych stypendiów.

W przypadku 34 z 74 skontrolowanych szkół (45,9%) nie powołano komisji stypendialnej rozpatrującej wnioski o przyznanie stypendiów za wyniki w nauce i osiągnięcia sportowe, o których mowa w art. 90g ustawy o systemie oświaty. [str. 16 – 20]

4. NIK negatywnie ocenia zakres oraz efekty działań większości skontrolowanych szkół, dotyczące identyfikacji przypadków szczególnych uzdolnień uczniów.

Działania w przedmiotowym zakresie ograniczone były w szkołach do analizy wyników kształcenia, związanej z klasyfikacją roczną i semestralną uczniów. Nie podejmowano działań służących diagnozowaniu uczniów wskazujących na posiadanie szczególnych uzdolnień (we współdziałaniu z rodzicami i poradniami psychologiczno – pedagogicznymi), nie udzielano uczniom pomocy psychologiczno - pedagogicznej oraz nie analizowano indywidualnych potrzeb edukacyjnych uczniów.

W 19 przypadkach (25,6%) dokumentacja pedagogiczna nie zawierała jakichkolwiek odniesień związanych z indywidualizacją kształcenia i udzielaniem pomocy uczniom szczególnie uzdolnionym. W 37 przypadkach (50%) nadzór dyrektora nad działalnością szkoły nie obejmował w ogóle przedmiotowych zagadnień. Ponadto w 34 skontrolowanych szkołach (45,9%) zagadnienia te nie były przedmiotem zainteresowania rad pedagogicznych.

³ Z danych GUS wynika, że w latach szkolnych 2003/2004 i 2004/2005 ogólna liczba uczniów we wszystkich typach szkół, zmniejszyła się z 6.829,1 tys. do 6.594 tys. (tj. o 235,1 tys. – 3,4%), w tym w szkołach podstawowych i gimnazjach odpowiednio o 117,9 tys. i 51,4 tys. uczniów (średniorocznie o około 5%).

Szkoleniami, związanymi z kształceniem uczniów szczególnie uzdolnionych, objęte zostało zaledwie 7,3% pracowników pedagogicznych zatrudnionych w skontrolowanych szkołach.

Z informacji uzyskanych w trakcie kontroli, w ramach anonimowej ankiety przeprowadzonej wśród 1.678 nauczycieli skontrolowanych szkół (73,6% ogółu zatrudnionych nauczycieli w tych szkołach) m.in. wynika, że: zdaniem nauczycieli uczniowie szczególnie uzdolnieni występują w każdym z roczników (40%) lub prawie w każdej klasie (20%), małe zainteresowanie kształceniem tych uczniów wynika głównie z zaniedbań środowiska uczniów (70%) i zbyt dużej liczby uczniów w klasie (62,5%) oraz problemów wychowawczych (46,6%), wśród nauczycieli brak jest dostatecznej wiedzy na temat objęty kontrolą (29,3% ankietowanych), a nauczyciele nigdy w swojej praktyce zawodowej nie realizowali indywidualnego programu nauczania (78,3%).

Ankietowani wskazali również na potrzebę opracowania systemu wyłaniania uczniów szczególnie uzdolnionych i wspomagania tych uczniów w różnych formach oraz wymiany doświadczeń w tym zakresie z innymi szkołami. [str. 20 – 29]

5. Nie w pełni wykorzystano doświadczenia wynikające z eksperymentu pedagogicznego, podjętego przez Ministerstwo i Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, w zakresie kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych, który zakończył się w roku szkolnym 2003/2004.

Celem eksperymentu było kształcenie odpowiedniego dla potrzeb uczniów szczególnie uzdolnionych, w tym m.in. wypełnienie luki w systemie edukacyjnym oraz stworzenie szansy intensywnej nauki dla zdolnej młodzieży pochodzącej ze wsi i małych miasteczek oraz środowisk społecznie zaniedbanych.

W latach 1999 – 2004 na dofinansowanie eksperymentu wydatkowano z budżetu Ministerstwa kwotę 8.782,7 tys. zł. Do czasu zakończenia kontroli NIK nie dokonano podsumowania i upowszechnienia wyników tego eksperymentu. [str. 31 – 33]

6. NIK pozytywnie ocenia organizowanie, w okresie objętym kontrolą, około 30 różnorodnych olimpiad i konkursów przedmiotowych o zasięgu ogólnokrajowym oraz działania skontrolowanych szkół służące rozwojowi uzdolnień i poszerzaniu wiedzy uczniów poprzez stymulowanie licznego udziału w konkursach wewnątrzszkolnych i pozaszkolnych.

W roku szkolnym 2004/2005 finalistami 25 olimpiad przedmiotowych oraz 4 olimpiad i konkursów ogólnokrajowych nadzorowanych przez Ministerstwo zostało odpowiednio 1.705 i 244 uczestników, a laureatami odpowiednio 511 i 159 uczestników. O wysokiej randze i poziomie merytorycznym tych imprez świadczył fakt, że z liczby tej 64 osoby wzięły udział w olimpiadach międzynarodowych, w tym 42 uczniów (65,6%) zostało ich laureatami. Wskazać jednak należy, że około 60% zwycięzców olimpiad rekrutuje się (od szeregu lat) z niewielkiej liczby tych samych szkół.

W eliminacjach szkolnych tych imprez w roku szkolnym 2004/2005 uczestniczyło ogółem 240 tys. uczniów, w tym najwięcej w Olimpiadach: Wiedzy Ekologicznej (53,2 tys.), Wiedzy i Umiejętności Rolniczych (26,8 tys.), Języka

Angielskiego (23,6 tys.), Teologii Katolickiej (23 tys.) i Języka Niemieckiego (16,6 tys.). [str. 29 – 31]

7. NIK pozytywnie ocenia działania związane z opieką nad uczniami szczególnie uzdolnionymi, podejmowane przez stowarzyszenie Krajowy Fundusz na rzecz Dzieci w Warszawie.

Działalności Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci dofinansowywana była przez Ministerstwo w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006 łącznie kwotą 1.016,5 tys. zł (93,7% ich ogółu środków przeznaczonych na te cele).

Stowarzyszenie realizuje od 23 lat program udzielania pomocy uczniom szczególnie uzdolnionym. W latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006 (I kw.) do udziału w tym programie zakwalifikowano ogółem 1.054 uczestników. Pozytywnie ocenić należy także udział Stowarzyszenia w organizacji eliminacji do krajowego Konkursu Młodych Naukowców Unii Europejskiej organizowanego przez Komisję Europejską. Na przedsięwzięcie to przeznaczono w 2005 r. ze środków budżetowych kwotę zaledwie 11,4 tys. zł, w tym 1,4 tys. zł z budżetu Ministerstwa. [33 – 35]

2.3. Uwagi końcowe i wnioski

Promowanie osób twórczych i szczególnie uzdolnionych ma, w dobie szybkiego postępu technicznego i technologicznego oraz wzrastającej roli innowacyjności i konkurencyjności w rozwoju społecznym i gospodarczym, szczególne znaczenie. Podkreślenie potrzeby intensywnych działań w tym zakresie znajduje ważne miejsce w Strategii rozwoju edukacji⁴ oraz w dokumentach UE i raportach organizacji międzynarodowych. Zagadnienie to zawarte zostało również w przyjętej przez Radę Europejską Strategii Lizbońskiej, określającej wspólne cele w zakresie edukacji do roku 2010.

W ocenie NIK, celem wyeliminowania stwierdzonych nieprawidłowości, konieczne jest podjęcie przez Ministra Edukacji Narodowej, kuratorów oświaty i dyrektorów szkół niezbędnych działań zapewniających indywidualizację kształcenia oraz pomoc uczniom szczególnie uzdolnionym.

Minister Edukacji Narodowej powinien opracować spójny system opieki nad uczniami szczególnie uzdolnionymi, a także:

- 1) uwzględnić problematykę opieki nad uczniami szczególnie uzdolnionymi w planach nadzoru pedagogicznego oraz nadzoru nad realizacją zadań wykonywanych przez kuratorów oświaty, a także w ocenach funkcjonowania systemu oświaty,
- 2) dokonać analizy uzyskanych efektów i upowszechnić wyniki eksperymentu pedagogicznego, podjętego wraz z Uniwersytetem im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, w zakresie kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych.

⁴ Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007 – 2013 (opracowanie Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu z lipca 2005 r.)

Kuratorzy oświaty powinni dokonywać okresowych analiz funkcjonowania szkół, m.in. w zakresie wyłaniania uczniów szczególnie uzdolnionych oraz zapewnienia tym uczniom opieki w formach umożliwiających rozwijanie uzdolnień.

Dyrektorzy szkół powinni:

- 1) opracować i wdrożyć, w ramach realizowanych przez szkołę zadań dydaktyczno - wychowawczych, metody i formy pracy służące identyfikacji przypadków uczniów o szczególnych uzdolnieniach oraz zapewnić tym uczniom zindywidualizowane formy kształcenia,
- 2) podjąć w szerszym zakresie szkolenie nauczycieli związane z podnoszeniem kwalifikacji zawodowych i umiejętności dotyczących kształcenia uczniów o szczególnych uzdolnieniach,
- 3) zapewnić uczniom szczególnie uzdolnionym możliwości korzystania ze stypendiów za wyniki w nauce.

3. Ważniejsze wyniki kontroli

3.1. Charakterystyka stanu prawnego oraz uwarunkowań ekonomicznych-organizacyjnych

3.1.1. Charakterystyka stanu prawnego

1. Podstawowym przepisem prawnych, dotyczącym skontrolowanej działalności, jest art. 1 pkt 6 ustawy o systemie oświaty, zgodnie z którym system ten winien zapewnić realizowanie przez uczniów uzdolnionych indywidualnych programów nauczania oraz kończenie każdego z typów szkół w skróconym czasie.

Ponadto, art. 66 ust. 1 ww. ustawy stanowi, że na wniosek lub za zgodą rodziców albo pełnoletniego ucznia dyrektor szkoły - po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i publicznej poradni psychologiczno – pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, może zezwolić uczniowi na indywidualny program lub tok nauki oraz wyznaczyć nauczyciela – opiekuna.

2. Warunki i tryb udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizację indywidualnego programu lub toku nauki określa wydane w tej sprawie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 grudnia 2001 r.⁵ Przewiduje ono możliwość realizacji przez ucznia:

- 1) indywidualnego programu nauki w zakresie jednego, kilku lub wszystkich obowiązujących zajęć edukacyjnych, przewidzianych w szkolnym planie nauczania dla danej klasy, według programu dostosowanego do uzdolnień, zainteresowań i możliwości edukacyjnych (§ 1 rozporządzenia),
- 2) indywidualnego toku nauki, według systemu innego niż udział w obowiązkowych zajęciach edukacyjnych, w zakresie jednego, kilku lub wszystkich obowiązujących zajęć edukacyjnych, przewidzianych w szkolnym planie nauczania dla danej klasy (odpowiednio § 2 ust. 1).

⁵ Dz. U z 2002 r. Nr 3, poz. 28.

Uczeń, objęty indywidualnym tokiem nauki, może realizować w każdym typie szkoły w ciągu jednego roku szkolnego program nauczania z zakresu dwóch lub więcej klas i może być klasyfikowany i promowany w ciągu całego roku szkolnego⁶. (§ 2 ust. 2 oraz § 3 rozporządzenia).

Zezwolenie na indywidualny program lub tok nauki może być udzielone po upływie co najmniej jednego roku nauki, a w uzasadnionych przypadkach - po śródrocznej klasyfikacji ucznia⁷. Dyrektor szkoły, po otrzymaniu wniosku i indywidualnego programu nauki⁸, zasięga opinii rady pedagogicznej oraz opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej. Dyrektor szkoły zezwala na indywidualny program lub tok nauki w przypadku pozytywnej opinii rady pedagogicznej i pozytywnej opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej. W przypadku zezwolenia na indywidualny tok nauki, umożliwiającą realizację w ciągu jednego roku szkolnego programu nauczania z zakresu więcej niż dwóch klas, wymaga się także pozytywnej opinii organu sprawującego nadzór pedagogiczny (§§ 6 – 7 ust. 1 i 2 rozporządzenia).

3. Szczegółowe zasady sprawowania nadzoru pedagogicznego określało w skontrolowanym okresie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk wymagających kwalifikacji pedagogicznych, kwalifikacji niezbędnych do sprawowania nadzoru pedagogicznego, a także kwalifikacji osób, którym można zlecać prowadzenie badań i opracowywanie ekspertyz⁹.

Rozporządzenie wprowadza pojęcie wewnętrznego mierzenia jakości – przez co rozumieć należy mierzenie jakości pracy szkoły lub placówki prowadzone przez

⁶ Z wnioskiem o udzielenie zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki mogą wystąpić: 1) uczeń - z tym, że uczeń niepełnoletni za zgodą rodziców (prawnych opiekunów), 2) rodzice (prawni opiekunowie) niepełnoletniego ucznia, 3) wychowawca klasy lub nauczyciel prowadzący zajęcia edukacyjne, których dotyczy wniosek - za zgodą rodziców (prawnych opiekunów) albo pełnoletniego ucznia. Wniosek taki składa się do dyrektora szkoły za pośrednictwem wychowawcy klasy. Wychowawca klasy dołącza do wniosku opinię o predyspozycjach, możliwościach i oczekiwaniach ucznia. Opinia powinna także zawierać informację o dotychczasowych osiągnięciach ucznia (§ 4 rozporządzenia).

⁷ Warunki i sposób oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych określa wydane w tej sprawie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. (Dz. U. Nr 199, poz. 2046, ze zm.). W myśl § 15 ust. 4 pkt 1 powołanego przepisu śródroczne i roczne oceny klasyfikacyjne, w przypadku uczniów realizujących indywidualny tok nauki, ustalane są na podstawie egzaminu klasyfikacyjnego.

⁸ Nauczyciel prowadzący zajęcia edukacyjne, których dotyczy wniosek o udzielenie zezwolenia na indywidualny program nauki, opracowuje indywidualny program nauki lub akceptuje indywidualny program nauki opracowany poza szkołą, który uczeń ma realizować pod jego kierunkiem. Indywidualny program nauki nie może obniżyć wymagań edukacyjnych wynikających ze szkolnego zestawu programów nauczania, ustalonego dla danej klasy. W pracy nad indywidualnym programem nauki może uczestniczyć nauczyciel prowadzący zajęcia edukacyjne w szkole wyższego stopnia, nauczyciel doradca metodyczny, psycholog, pedagog zatrudniony w szkole oraz zainteresowany uczeń. Przepisy te stosuje się odpowiednio w przypadku, gdy uczeń ma realizować indywidualny tok nauki według indywidualnego programu nauki (§ 5 rozporządzenia).

⁹ Dz. U. Nr 89, poz. 845, ze zm. Obecnie obowiązuje w tym zakresie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2006 r. (Dz. U. Nr 235, poz. 1703).

dyrektora szkoły lub placówki, a także pojęcie wewnątrzszkolnego systemu zapewnienia jakości – przez co rozumieć należy zespół zorganizowanych, powiązanych ze sobą i spójnych działań podejmowanych przez dyrektora szkoły lub placówki, inne organy szkoły lub placówki oraz nauczycieli, niezbędnych do zapewnienia wysokiej jakości pracy szkoły lub placówki, w szczególności działań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych (§ 1 pkt 6 i 11 rozporządzenia)¹⁰.

4. Zasady udzielania i organizacji pomocy psychologiczno – pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach określa wydane w tej sprawie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r.¹¹ Pomoc psychologiczno-pedagogiczna polega m.in. na (wybrane zagadnienia): diagnozowaniu środowiska ucznia; rozpoznawaniu możliwości oraz indywidualnych potrzeb ucznia i umożliwianiu ich zaspokojenia; wspieraniu ucznia z wybitnymi uzdolnieniami; organizowaniu różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Pomoc psychologiczno – pedagogiczną organizuje dyrektor szkoły (§§ 3, 4 i 15 ust. 1 rozporządzenia). Zadania te są realizowane we współpracy z: rodzicami, nauczycielami i innymi pracownikami przedszkola, szkoły lub placówki, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, innymi przedszkolami, szkołami i placówkami oraz podmiotami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży¹² (§ 2 rozporządzenia).

W szkołach publicznych mogą być zatrudniani m.in. pedagog i psycholog. Do zadań pedagoga szkolnego należy rozpoznawanie indywidualnych potrzeb uczniów, w tym m.in. (wybrane zagadnienia): określanie form i sposobów udzielania uczniom, w tym uczniom z wybitnymi uzdolnieniami, pomocy psychologiczno-pedagogicznej, odpowiednio do rozpoznanych potrzeb, a także organizowanie i prowadzenie różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, rodziców i nauczycieli. Do zadań psychologa szkolnego należy m.in. (wybrane zagadnienia): prowadzenie badań i działań diagnostycznych dotyczących uczniów, w tym diagnozowanie możliwości oraz wspieranie mocnych stron ucznia, a także określenie, organizowanie i prowadzenie odpowiednich form pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, rodziców i nauczycieli (§ 15 ust. 2 – 4 powołanego rozporządzenia).

¹⁰ W myśl § 5 ust. 1 omawianego rozporządzenia, dyrektor szkoły lub placówki, we współpracy z nauczycielami zajmującymi inne stanowiska kierownicze w szkole lub placówce, sprawując nadzór pedagogiczny, wykonuje m.in. następujące zadania: planuje, organizuje i przeprowadza wewnętrzne mierzenie jakości, w tym badanie osiągnięć edukacyjnych uczniów; raz w roku szkolnym opracowuje raport z przeprowadzonego wewnętrznego mierzenia jakości i przedstawia go kuratorowi oświaty, radzie pedagogicznej, radzie rodziców i organowi prowadzącemu szkołę lub placówkę; opracowuje program rozwoju szkoły lub placówki, określający zadania służące doskonaleniu jakości pracy szkoły lub placówki i terminy ich realizacji; analizuje wyniki sprawdzianu lub egzaminów oraz wykorzystuje je do oceny jakości kształcenia w szkole, a także podejmuje, stosownie do potrzeb, działania naprawcze lub doskonalące w tym zakresie; wspomaga rozwój zawodowy nauczycieli, w szczególności przez organizowanie szkoleń, narad i konferencji oraz systematyczną współpracę z placówkami doskonalenia nauczycieli.

¹¹ Dz. U. Nr 11, poz. 114.

¹² Korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest dobrowolne i nieodpłatne, a pomoc ta udzielana jest na wniosek: ucznia, rodziców, nauczycieli, pedagoga, psychologa, logopedy, doradcy zawodowego lub poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej.

3.1.2. Uwarunkowania ekonomiczno – organizacyjne

1. Osoby o szczególnych zdolnościach stanowią podstawowy czynnik rozwoju cywilizacyjnego każdego z krajów, a inwestowanie w rozwój i karierę zawodową takich osób ma wymierne znaczenie ekonomiczne. Kwoty przeznaczane na finansowanie zadań, związanych z kształceniem uczniów szczególnie uzdolnionych, nie są wyodrębnione planistycznie w budżecie państwa. Środki na ten cel nie są także odrębnie ewidencjonowane w klasyfikacji budżetowej i stanowią integralną część różnorodnych nakładów ponoszonych na finansowanie zadań edukacyjnych państwa. Wydatki te dotyczą głównie cz. 30 budżetu (Oświata i wychowanie), której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, a także środków przekazywanych dla jednostek samorządu terytorialnego w ramach części oświatowej subwencji ogólnej.

2. Ustawa o systemie oświaty i inne obowiązujące akty normatywne nie definiują pojęcia ucznia zdolnego i szczególnie uzdolnionego. Kryteria oceny zdolności umysłowych ludzi oraz definicje tego pojęcia są zróżnicowane, jednak najczęściej wiązane są z przypadkami posiadania wysokiego ilorazu inteligencji¹³. Z badań prowadzonych nad tym zagadnieniem wynika, że różnice indywidualne w ilorazie inteligencji układają się zgodnie z krzywą Gaussa, zwaną także rozkładem normalnym. Na podstawie testów prowadzonych w różnych krajach i na zróżnicowanych populacjach stwierdzono m.in., że jeżeli uwzględnimy losowo dobraną grupę osób reprezentujących populację wszystkich osób żyjących w danym kraju, to rozkład ilorazów inteligencji ujęty w wartościach standaryzowanych, układa się niemal identycznie oraz niezależnie od tego jakim testem i metodologią dokonywano pomiaru. Z rozkładu tego wynika, że ok. 2% całej populacji stanowią osoby, które posiadają iloraz inteligencji powyżej 120–125 jednostek¹⁴. Przyjmuje się również, że osoby określane jako wybitnie uzdolnione stanowią ok. 0,6% populacji¹⁵.

Pojęcie uzdolnień dzieci i młodzieży, w tym szczególnych uzdolnień jest pojęciem obejmującym: zdolności ogólne (związane z przywołanym wcześniej ilorazem inteligencji), zdolności kierunkowe (np. matematyczne, artystyczne, językowe itp.) oraz zdolności twórcze (rozumiane jako umiejętność znajdowania wielu różnych i oryginalnych rozwiązań zadań i problemów). W efekcie zjawisko to jedynie w części znajduje bezpośrednie i mierzalne odniesienie w pomiarach

¹³ Przykładowo wg M. Tyszkowskiej (Encyklopedia pedagogiczna pod red. W. Pomykały) o uczniach zdolnych mówimy w odniesieniu do jednostek przejawiających wysoki poziom zdolności ogólnych (inteligencji) lub posiadających określoną zdolność specjalną w sferze działalności umysłowej. Pojęcie ucznia wybitnie zdolnego wg E. Gondzika (Pedagogika specjalna pod red. W. Dykcika) obejmuje poza wysoką inteligencją m.in. możliwości i wyobraźnię twórczą, łatwość uczenia się oraz szerokie zainteresowania, samokrytycyzm i pracowitość.

¹⁴ M. Partyka (Dzieci zdolne – One są wśród nas) podaje, że w całej populacji dzieci jest średnio ok. 2,5%-3% dzieci wybitnych. Niektóre z badań (m.in. publikacje z tego zakresu T. M. Tępiłowa, Galtona i Termana) wskazują, że w społeczeństwach, które stwarzają odpowiednie warunki rozwoju psychologicznego, odsetek osób uzdolnionych jest wyższy niż to wynika z rozkładu krzywej Gaussa (może sięgać nawet 5%), co wiązane jest ze społecznym podłożem zjawiska inteligencji traktowanym szerzej niż w ujęciu biologicznym.

¹⁵ J. Abramczyk – Czy mamy system opieki dla uczniów wybitnie uzdolnionych? (miesięcznik Nowa Szkoła nr 13 z 2003 r.).

ilorazu inteligencji, obejmując ponadto szereg różnorodnych i złożonych cech osobowościowych.

3. Polski system oświaty nie przewiduje prowadzenia badań psychologiczno - pedagogicznych oraz diagnozowania uzdolnień dzieci i młodzieży w odniesieniu do grup wiekowych uczniów i żadnego z etapów edukacyjnych.

Zadanie wyłaniania uczniów szczególnie uzdolnionych oraz ukierunkowanie ich dalszego rozwoju powierzone jest szkołom, a tym samym uzależnione jest przede wszystkim od inicjatyw z tego zakresu podejmowanych przez poszczególne rady pedagogiczne i nauczycieli.

Najczęściej spotykane formy pracy z uczniami szczególnie uzdolnionymi obejmują: 1) indywidualizację procesu nauczania realizowanego w toku standardowych zajęć edukacyjnych; 2) dostosowaną do potrzeb ucznia indywidualizację programu i toku nauczania; 3) uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych i kołach zainteresowań organizowanych przez szkołę; 4) uczestnictwo w zajęciach pozaszkolnych, konsultacjach naukowych, seminariach, obozach naukowych i zajęciach dydaktycznych organizowanych w szkołach wyższych; 5) rekrutację do specjalnie tworzonych klas i szkół przeznaczonych dla uczniów wykazujących szczególne predyspozycje intelektualne.

4. Rozwój i doskonalenie umiejętności poznawczych zależy od szeregu czynników psychologicznych i środowiskowych. Istotne jest możliwie wczesne rozpoznawanie takich przypadków oraz zapewnienie wspomnianym uczniom indywidualnych form kształcenia. Działania takie wspierane są dodatkowo poprzez udzielanie pomocy psychologiczno – pedagogicznej, a także promocję osiągnięć i stymulowanie zainteresowań ucznia w rozwijaniu posiadanego talentu. Czynnikiem wspierającym kształcenie takich osób jest również pomoc stypendialna. Do czynników zewnętrznych warunkujących rozwój zdolności zaliczyć należy aspiracje edukacyjne rodziców lub opiekunów, sytuację rodzinną i stan zdrowia dziecka.

Posiadanie szczególnych uzdolnień w określonej dziedzinie nie przesądza o osiągnięciach szkolnych ucznia i przebiegu jego przyszłej kariery zawodowej. Obiegowa opinia, że ludzie wybitnie uzdolnieni i inteligentni radzą sobie w życiu łatwiej niż inni i to w sposób niezależny od okoliczności okazuje się w świetle badań pedagogicznych całkowicie mylna. Wybitne uzdolnienia nie są tożsame z wybitnymi osiągnięciami. Osoby takie może cechować paradoksalnie m.in. relatywnie niska motywacja do działania, a zwłaszcza osiągania sukcesu. Ponadto osoby takie napotykają zasadnicze trudności w nawiązywaniu kontaktów interpersonalnych. W sytuacjach takich, brak odpowiedniej pomocy psychologiczno – pedagogicznej i odpowiedniego, indywidualizowanego toku nauczania, prowadzi najczęściej do zaprzepaszczenia posiadanych talentów i umiejętności.

3.2. Istotne ustalenia kontroli

3.2.1. Organizacja działań związanych z kształceniem uczniów szczególnie uzdolnionych

1. Zadania realizowane przez Ministerstwo, w zbliżonym corocznie zakresie, nie zapewniały dostatecznej opieki nad uczniami szczególnie uzdolnionymi, o której mowa w art. 1 pkt 6 ustawy o systemie oświaty.

Zadania te polegały głównie na podziale i rozliczaniu środków finansowych, przeznaczonych na organizację konkursów i olimpiad przedmiotowych, dofinansowanie przedsięwzięć Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci oraz przygotowywaniu wniosków o przyznanie stypendiów Prezesa Rady Ministrów i ministra właściwego ds. oświaty i wychowania - dla uczniów szczególnie uzdolnionych.

2. Minister właściwy ds. oświaty i wychowania, określając corocznie, w myśl art. 35 ust. 2 pkt 1 ustawy o systemie oświaty, priorytetowe zadania z zakresu nadzoru pedagogicznego dla kuratorów oświaty, nie uwzględniał w tych zadaniach tematyki związanej z kształceniem dzieci i młodzieży szczególnie uzdolnionej. W ocenie NIK, utrudniało to programowanie i koordynowanie działań w skali ogólnokrajowej.

W skontrolowanym okresie Ministerstwo nie dokonywało całościowych analiz i ocen realizacji przez szkoły i placówki oświatowe zadań z zakresu kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych (zadania przypisane poszczególnym jednostkom organizacyjnym Ministerstwa nie przewidywały przeprowadzania takich ocen). Nie podejmowano także wymiany doświadczeń z tego zakresu z innymi krajami, pomiędzy poszczególnymi kuratoriami oświaty i nie powierzano analizy takich zagadnień w formie zlecenia badań i ekspertyz.

- Obowiązujące regulaminy organizacyjne Ministerstwa przewidywały realizację zadań związanych z kształceniem uczniów zdolnych, co znajdowało również odzwierciedlenie w zakresach działania członków kierownictwa Ministerstwa. W Departamencie Kształcenia Ogólnego i Specjalnego, odpowiedzialnym za problematykę kształcenia uczniów zdolnych, zadania te realizował jeden pracownik, zadania te nie były w pełnym zakresie dokumentowane. W latach szkolnych 2004/2005 – 2005/2006 (I półrocze) zadania te dotyczyły głównie udziału w ogólnopolskich naradach przedstawicieli kuratoriów oświaty i Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, zwoływanych w sprawach związanych z egzaminami maturalnymi. W skontrolowanym okresie tylko w jednym przypadku (narada dla kuratorów oświaty w Brwinowie) sprawom kształcenia uczniów o szczególnych uzdolnieniach poświęcono odrębny punkt obrad.

3. Skontrolowana problematyka nie była również przedmiotem obrad Kolegium Ministerstwa¹⁶. Plan kontroli podejmowanych w ramach nadzoru pedagogicznego w latach 2004 – 2006 (do czerwca) w kuratoriach oświaty oraz plan audytu wewnętrznego Ministerstwa nie przewidywały badania nadzoru nad realizacją zadań związanych z kształceniem dzieci i młodzieży szczególnie uzdolnionej. Tematyka taka uwzględniona została tylko w jednej kontroli doraźnej i dotyczyła Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy. Ministerstwo podjęło ponadto pojedyncze kontrole organizatorów konkursów i olimpiad oraz Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci. O zasadności podejmowania takich działań w szerszym zakresie świadczył fakt stwierdzenia w przypadku co najmniej 2 organizatorów konkursów nieprawidłowości związanych z rozliczaniem środków finansowych przekazywanych na ten cel z budżetu państwa.

4. Zadania w zakresie wyłaniania uczniów szczególnie uzdolnionych oraz stosowania wobec tych uczniów zindywidualizowanych form kształcenia i opieki powierzone zostały szkołom, które realizowały je w ramach działalności

¹⁶ Zgodnie z § 3 ust. 1 regulaminu organizacyjnego Ministerstwa (załącznik do zarządzenia nr 26 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 września 2006 r. w sprawie nadania regulaminu organizacyjnego Ministerstwu Edukacji Narodowej), Kolegium Ministerstwa stanowią członkowie kierownictwa Ministerstwa i Szef Gabinetu Politycznego.

dydaktyczno – wychowawczej, związanej z realizacją obowiązku szkolnego uczniów zamieszkałych w obwodzie szkoły.

W jednostkowych przypadkach, w tym w objętym kontrolą V Liceum Ogólnokształcącym im. Augusta Witkowskiego w Krakowie, kształcenie uczniów zdolnych poprzedzały odrębne zasady rekrutacji, ukierunkowane na pozyskanie uczniów o ponadprzeciętnych uzdolnieniach i predyspozycjach intelektualnych¹⁷. Stan taki powoduje, że zindywidualizowane kształcenie osób o specjalnych potrzebach edukacyjnych w skontrolowanych szkołach dotyczyło głównie diagnozowania i otaczania opieką zamieszkałych w obwodzie szkoły uczniów z trudnościami szkolnymi.

3.2.2. Realizacja przez uczniów szczególnie uzdolnionych indywidualnych programów nauczania i toku nauki oraz kończenia przez tych uczniów szkół w skróconym czasie

1. Z danych Systemu Informacji Oświatowej wynika, że w roku szkolnym 2005/2006 indywidualny tok nauki realizowało łącznie w skali kraju 2.449 uczniów, zaś indywidualny program nauczania 7.416 uczniów. Odpowiednio w roku szkolnym 2004/2005 było to 3.366 i 8.941 uczniów. Szczegółowe dane z tego zakresu zawiera załącznik 5.8 do informacji.

Oznacza to, że wspomnianymi formami kształcenia obejmowano corocznie, co najwyżej 10% dzieci i młodzieży posiadającej predyspozycje intelektualne powyżej przeciętnych.

W ocenie NIK, zmniejszenie liczby uczniów objętych indywidualnymi programami lub tokiem nauczania w roku szkolnym 2005/2006 w porównaniu z rokiem szkolnym 2004/2005 (odpowiednio o 17,1% i 27,2%) nie było związane jedynie z tendencjami demograficznymi i wskazywało na zmniejszające się zainteresowanie szkół obejmowaniem uczniów o ponadprzeciętnych zdolnościach i predyspozycjach intelektualnych tymi formami kształcenia.

- W całej populacji dzieci i młodzieży co najmniej 2% stanowią osoby, które posiadają iloraz inteligencji powyżej 120 jednostek, tj. wyższy od przeciętnej. Szacunkowo w roku szkolnym 2004/2005 stanowiło to ogółem ok. 102 tys. dzieci i młodzieży (w szkołach podstawowych szacunkowo - 54,5 tys. uczniów, w gimnazjach - 32,9 tys. i w liceach 14.9 tys. uczniów).

Wykres nr 1

Porównanie liczby uczniów szkół publicznych w skali kraju realizujących w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006 indywidualny program i tok nauki.

¹⁷ Konkurencyjność podmiotów edukacyjnych w zakresie naboru kandydatów pojawia się w systemie edukacji w szerszym zakresie dopiero na etapie szkół ponadgimnazjalnych i szkolnictwa wyższego. Przejawem tego jest funkcjonowanie w systemie oświaty i szkolnictwa wyższego ogólnie znanych i renomowanych szkół oraz uczelni, zapewniających wysoki poziom kształcenia, ale równocześnie znacznie wyższe wymagania rekrutacyjne.

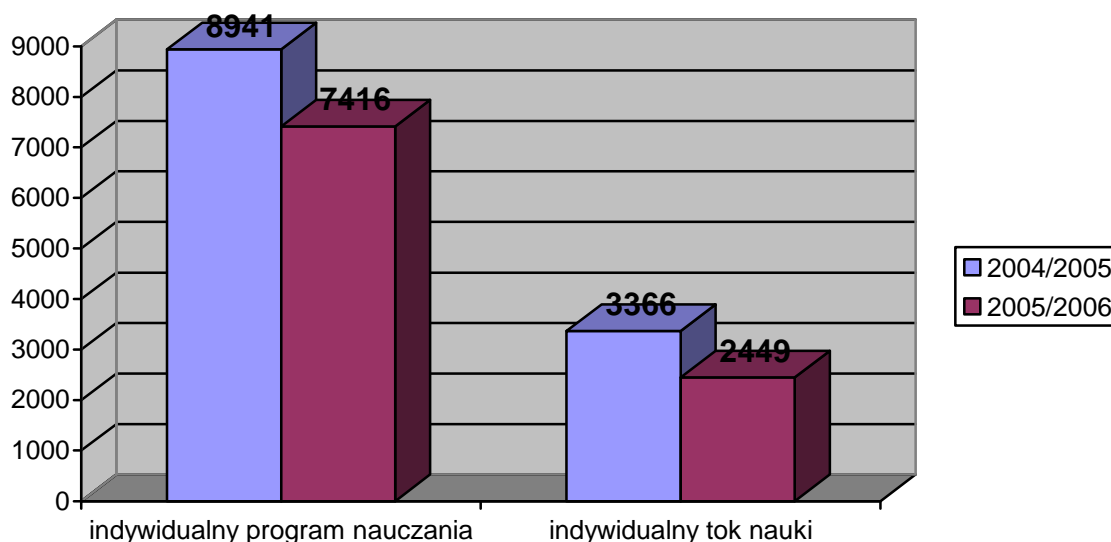

Tabela nr 1

Porównanie (w %) liczby uczniów realizujących w roku szkolnym 2005/2006 w skali kraju indywidualny program nauki lub tok nauczania (traktowanych łącznie) w szkołach podstawowych, gimnazjach oraz liceach ogólnokształcących, w relacji do ogólnej liczby uczniów danego typu szkoły dla dzieci i młodzieży (z wyłączeniem szkół specjalnych).

Województwo	% (szkoły podstawowe)	% (gimnazja)	% (licea ogólnokształcące)
Dolnośląskie	0,12	0,15	0,26
Kujawsko – Pomorskie	0,29	0,54	0,33
Lubelskie	0,26	0,22	0,02
Lubuskie	0,18	0,27	0,19
Łódzkie	0,22	0,11	0,04
Małopolskie	0,14	0,18	0,08
Mazowieckie	0,25	0,23	0,06
Opolskie	0,20	0,20	0,16
Podkarpackie	0,11	0,09	0,06
Podlaskie	0,33	0,37	0,07
Pomorskie	0,29	0,17	0,19
Śląskie	0,13	0,13	0,12
Świętokrzyskie	0,19	0,19	0,10
Warmińsko – Mazurskie	0,17	0,13	0,02
Wielkopolskie	0,20	0,20	0,07
Zachodniopomorskie	0,14	0,11	0,33
Wartość średnia:	0,20	0,21	0,13

2. Z danych zawartych w tabeli nr 1 wynika, że liczba uczniów objętych indywidualnym programem lub tokiem nauki jest w poszczególnych województwach zróżnicowana (w szkołach podstawowych od 0,11% do 0,29% uczniów, w gimnazjach od 0,11% do 0,54%, a w liceach od 0,02% do 0,33%).

W ocenie NIK, przyczyną tego zjawiska jest znacząca różnica w podejściu nauczycieli i nadzoru pedagogicznego do zadań w zakresie wyłaniania uczniów szczególnie uzdolnionych oraz w realizacji zadań związanych z zapewnieniem tym uczniom indywidualnych form kształcenia.

3. Uregulowania prawne, dotyczące możliwości kończenia przez uczniów szczególnie uzdolnionych kolejnych etapów edukacji szkolnej w skróconym czasie przewidywały, że indywidualny program lub tok nauki może być udzielony po

upływie co najmniej jednego roku nauki. W przypadku uczniów gimnazjów, tj. szkół z 3-letnim cyklem nauczania, a także szkół ponadgimnazjalnych oznaczało to (biorąc pod uwagę czas niezbędny na zgromadzenie wymaganej dokumentacji i zdiagnozowanie ucznia), że ewentualne skrócenie tych etapów edukacyjnych wymaga konieczności zrealizowania przez ucznia dwóch lat nauki w trakcie niepełnego jednego roku szkolnego.

- W roku szkolnym 2004/2005 wśród 240.257 absolwentów liceów dla dzieci i młodzieży, absolwenci w wieku 17 lub mniej lat stanowili grupę zaledwie 56 osób, a odpowiednio w wieku 18 lat grupę 4.213 uczniów. W podstawowej części był to efekt wcześniejszego rozpoczynania nauki przez dzieci 5-letnie. Przykładowo w okresie ostatnich lat szkolnych, charakteryzujących się mniejszą liczbą dzieci niż w latach ubiegłych, dotyczyło to ok. 3,6 tys. przypadków dzieci rocznie.

4. Indywidualny tok nauki w latach szkolnych 2004/2005 – 2005/2006 zapewniło 5 z 74 skontrolowanych szkół (6,8%), dla ogółem 38 uczniów, w tym 25 z tych uczniów uczęszczało do V Liceum Ogólnokształcącego im. Augusta Witkowskiego w Krakowie. Szczególnie krytycznie ocenić należy fakt, że w przypadku 3 z tych szkół działania takie prowadzono z naruszeniem trybu udzielania zezwoleń na podjęcie wspomnianej formy nauczania.

W ocenie NIK, dotyczyło to podstawowych wymogów warunkujących rzetelność diagnozy uzdolnień uczniów, tj. uzyskania w tych sprawach opinii poradni psychologiczno – pedagogicznych.

- II Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Kędzierzynie Koźlu, woj. opolskie, podejmując decyzję o indywidualnym toku nauki realizowanym przez ucznia na wniosek rodziców oraz przy pozytywnej opinii wychowawcy, psychologa szkolnego i Rady Pedagogicznej nie dysponowało opinią wydaną w tym zakresie przez poradnię psychologiczno - pedagogiczną, stosownie do treści § 7 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 grudnia 2001 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki (Dz. U. z 2002 r. Nr 3, poz. 28). Opinię taką wydano po upływie 4 miesięcy od podjęcia omawianej decyzji.
- Dyrektor Zespołu Szkół w Gorzowie Śląskim, woj. opolskie, udzielając zgodę na indywidualny tok nauki, realizowany przez 2 uczniów tego Zespołu podjął taką decyzję również bez wyrażenia opinii w tej sprawie przez poradnię psychologiczno – pedagogiczną i Radę Pedagogiczną Zespołu. W VI Liceum Ogólnokształcącym w Gdyni, woj. pomorskie, ujawniono i zdiagnozowano w testach psychologiczno – pedagogicznych, przeprowadzonych przez pedagoga szkolnego uzdolnienia u 9 z 16 badanych uczniów. Nie kwestionując działań z objęciem tych uczniów indywidualnym tokiem nauki, co w 8 z 9 przypadków oceniono w Liceum jako udane i przynoszące efekty, wskazać należy, że nie uzyskano w tym zakresie wymaganej opinii poradni psychologiczno – pedagogicznej.

3.2.3. Pomoc materialna dla uczniów szczególnie uzdolnionych w formie stypendiów Prezesa Rady Ministrów i Ministra Edukacji Narodowej

1. Finansowanie środkami budżetowymi pomocy materialnej dla uczniów, osiągających ponadprzeciętne wyniki w nauce, realizowane było w formie

stypendiów Prezesa Rady Ministrów, stypendiów ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, a także stypendiów za wyniki w nauce i osiągnięcia sportowe, o których mowa odpowiednio w art. 90h, 90i oraz 90g ustawy o systemie oświaty.

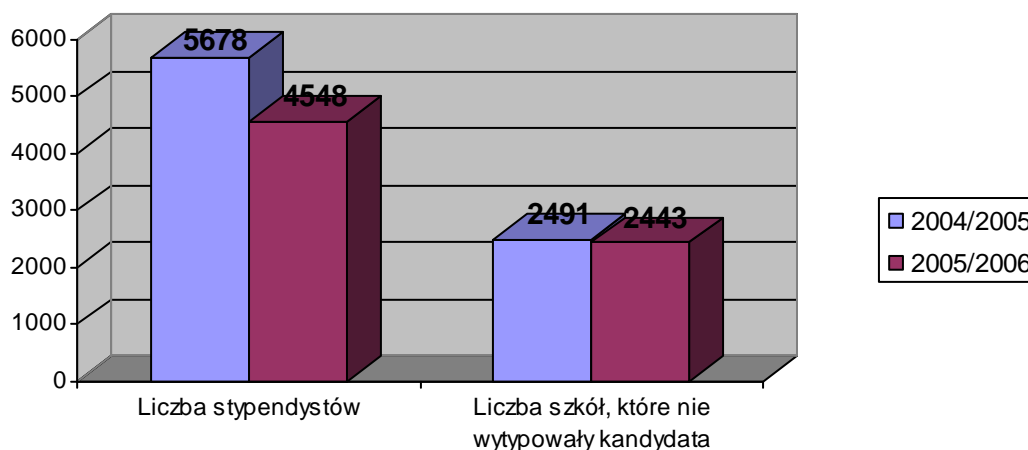
2. Na finansowanie stypendiów Prezesa Rady Ministrów¹⁸ przeznaczono w latach 2004 – 2006 odpowiednio: 14.738,5 tys. zł, co stanowiło 99,6% kwoty zakładanej, 13.484,4 tys. zł, tj. 91,1% środków z planowanych 14.800 tys. zł, oraz w 2006 r. - kwotę 12.200 tys. zł (plan).

W roku szkolnym 2004/2005 stypendia w kwocie 258 zł miesięcznie otrzymało 5.678 uczniów, a w roku szkolnym 2005/2006 - 4.548 uczniów. Zmniejszenie liczby stypendystów w wymienionych latach szkolnych o 1.130 uczniów (o 19,9%) nie znajdowało uzasadnienia w przyczynach demograficznych, związanych z tendencją zmniejszania się liczby uczniów w kolejnych latach szkolnych i wyjaśniane było przez Ministerstwo brakiem kandydatów spełniających kryteria uprawniające do przyznania stypendiów.

Nie kwestionując wspomnianych przyczyn, w ocenie NIK, wynikało to również z zaniechania przez część szkół typowania kandydatów do tego stypendium. W latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006, wg danych kuratoriów oświaty, kandydatów do przyznania stypendium Prezesa Rady Ministrów nie wytypowano w ogółem 2.491 i 2.443 szkołach, tj. w 30,5% i 34,9% ogółu uprawnionych szkół (wzrost o 4,4%).

Wykres nr 2

Liczba stypendystów Prezesa Rady Ministrów oraz liczba szkół, które nie wytypowały kandydata do tego stypendium w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006.

¹⁸ Stypendium Prezesa Rady Ministrów może być przyznane, na okres od września do czerwca w określonym roku szkolnym, jednemu uczniowi danej szkoły, której ukończenie umożliwi uzyskanie świadectwa dojrzałości. Stypendium przyznaje się uczniowi, który otrzymał promocję z wyróżnieniem, uzyskując przy tym najwyższą w szkole średnią ocen lub wykazuje szczególne uzdolnienia w co najmniej jednej dziedzinie wiedzy, uzyskując w niej najwyższe wyniki, a w pozostałych dziedzinach wiedzy - wyniki co najmniej dobre.

- W roku szkolnym 2004/2005 relatywnie najwięcej szkół nie wytypowało kandydata do stypendium Prezesa Rady Ministrów w województwach: lubelskim (40,9%) i podlaskim (38,5%), a w roku szkolnym 2005/2006 w województwach: łódzkim (52,6%), podlaskim (46,1%), małopolskim (44,5%) i lubelskim (41,2%). W wymienionych latach szkolnych najmniejszy odsetek szkół, które nie wytypowały kandydatów dotyczył: woj. podkarpackiego (17,3%) i woj. zachodniopomorskiego (21,8%) oraz woj. śląskiego (21,9%), zaś w roku szkolnym 2005/2006 woj. świętokrzyskiego (17,8%) i woj. lubuskiego (21,6%). Dane z tego zakresu zawiera załącznik 5.9 do informacji o wynikach kontroli.

3. Jako nierzetelne ocenić należy przygotowywanie przez Ministerstwo list kandydatów do otrzymania stypendium Prezesa Rady Ministrów, w którym wystąpiły przypadki pomyłek i powielania wpisów na liście nazwisk tych samych uczniów (w roku szkolnym 2004/2005 – 3 przypadki, a w roku szkolnym 2005/2006 – 1 przypadek).

Ponadto, niemal 2 miesiące po terminie określonym w § 2 ust. 6 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 14 czerwca 2005 r. w sprawie stypendiów Prezesa Rady Ministrów, ministra właściwego ds. oświaty i wychowania oraz ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (Dz. U. Nr 106, poz. 890), przedłożono Prezesowi Rady Ministrów dodatkową listę 7 uczniów, co wynikało z zaniedbań powstałych na etapie opracowania wniosków przez kuratoria oświaty.

4. Działaniami nierzetelnymi i nielegalnymi było nieprzestrzeganie procedur związanych z typowaniem kandydatów do stypendium Prezesa Rady Ministrów przez dyrektora XV Liceum Ogólnokształcące w Poznaniu.

W skontrolowanym okresie dyrektor LO dwukrotnie występował do Wielkopolskiego Kuratora Oświaty z wnioskami o przyznanie stypendium Prezesa Rady Ministrów. W roku szkolnym 2004/2005 dotyczyło to kandydata, w przypadku którego brak było potwierdzenia o wysunięciu tej kandydatury przez samorząd uczniowski oraz zatwierdzenia przez radę szkoły, do czego zobowiązywały przepisy § 3a pkt 4 i 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 1993 r. w sprawie warunków, form, trybu przyznawania i wypłacania oraz wysokości pomocy materialnej dla uczniów (Dz. U. Nr 74, poz. 350, ze zm.)

W roku szkolnym 2005/2006 do otrzymania stypendium dyrektor LO zgłosił uczennicę wskazaną przez radę pedagogiczną. Kandydatura nie była również ujęta we wniosku samorządu uczniowskiego, wskazującego 3 uczniów z najwyższymi średnimi ocen uzyskanymi w roku szkolnym 2004/2005 (wyższymi od średniej ocen omawianej kandydatki). W myśl § 2 pkt 1, 4 i 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 14 czerwca 2005 r. w sprawie stypendiów Prezesa Rady Ministrów, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (Dz. U. Nr 106, poz. 890), wnioski o przyznanie stypendium Prezesa Rady Ministrów są sporządzane przez samorząd uczniowski i następnie przedkładane radzie pedagogicznej, która zatwierdza jednego kandydata do stypendium.

5. W latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006 przyznanych zostało odpowiednio 313 oraz 306 jednorazowych stypendiów ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania (613 w kwocie 3.200 zł i 6 w kwocie 2.700 zł, na co przeznaczono łącznie 1.977,8 tys. zł).

Stanowiło to w wymienionych latach szkolnych 56,8% oraz 30,7% ogółu wniosków złożonych w tej sprawie. Liczba tych stypendiów w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006 była niewielka i stanowiła łącznie 6,1% liczby przyznanych w wymienionych latach szkolnych stypendiów Prezesa Rady Ministrów. Niewielka liczba stypendiów ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania wynikała – w ocenie Ministerstwa – ze szczególnego prestiżu tego wyróżnienia¹⁹.

Z ustaleń kontroli prowadzonej w szkołach wynikało, że brak występowania z wnioskami o przyznanie stypendium usprawiedliwiano najczęściej brakiem kandydatów spełniających wymogi do jego uzyskania.

Tabela nr 2

Liczba składanych wniosków oraz przyznanych stypendiów ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006.

Lp.	Województwo	Rok szkolny 2004/2005			Rok szkolny 2005/2006		
		Liczba wniosków	Liczba stypendystów	% (4:3)	Liczba wniosków	Liczba stypendystów	% (7:6)
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1.	Dolnośląskie	63	39	61,9	143	27	18,9
2.	Kujawsko-Pomorskie	22	18	81,8	31	19	61,3
3.	Lubelskie	27	12	44,4	42	11	26,2
4.	Lubuskie	9	7	77,8	40	16	40,0
5.	Łódzkie	29	16	55,2	40	19	47,5
6.	Małopolskie	75	26	34,7	73	27	37,0
7.	Mazowieckie	51	32	62,7	88	42	47,7
8.	Opolskie	13	10	76,9	17	6	35,3
9.	Podkarpackie	19	11	57,9	11	6	54,5
10.	Podlaskie	18	12	66,7	59	13	22,0
11.	Pomorskie	58	22	37,9	85	16	18,8
12.	Śląskie	61	38	62,3	175	45	25,7
13.	Świętokrzyskie	7	5	71,4	6	1	16,7
14.	Warmińsko-Mazurskie	17	8	47,0	55	13	23,6
15.	Wielkopolskie	27	16	59,2	37	12	32,4
16.	Zachodniopomorskie	54	41	75,9	95	33	34,7
Razem:		551	313	56,8	997	306	30,7

¹⁹ Stypendium ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania może być przyznane uczniowi szkoły publicznej dla młodzieży lub szkoły niepublicznej o uprawnieniach szkoły publicznej dla młodzieży, uzyskującemu wybitne osiągnięcia edukacyjne, w szczególności: 1) laureatowi międzynarodowej olimpiady lub laureatowi i finaliście olimpiady przedmiotowej o zasięgu ogólnopolskim lub turnieju; 2) laureatowi konkursu na pracę naukową, organizowanego przez instytucję naukową lub stowarzyszenie naukowe; 3) uczniowi szkoły ponadgimnazjalnej uzyskującemu najwyższe wyniki w nauce według indywidualnego programu lub toku nauki; 4) uczniowi uczestniczącemu w zajęciach przewidzianych tokiem studiów na podstawie przepisów w sprawie zasad i warunków uczestniczenia wybitnie uzdolnionych uczniów w zajęciach przewidzianych tokiem studiów na kierunkach zgodnych z uzdolnieniami oraz zasad zaliczania tych zajęć; 5) uczniowi, który uzyskał wysokie wyniki we współzawodnictwie sportowym na szczeblu krajowym lub międzynarodowym.

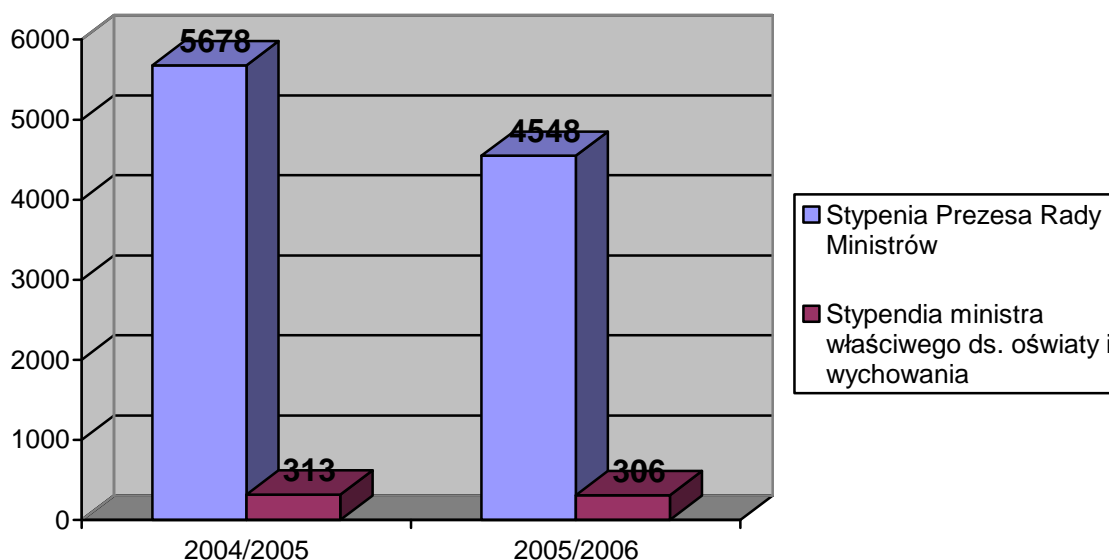
6. Liczba wniosków, składanych w sprawie przyznania stypendium, wykazuje duże zróżnicowanie w poszczególnych województwach. Przykładowo, w skontrolowanym okresie z woj. świętokrzyskiego wpłynęło łącznie 13 takich wniosków, z woj. opolskiego i podkarpackiego po 30, a z woj. dolnośląskiego – 206 i z woj. śląskiego - 236 wniosków.

Przyczyny tych dysproporcji wyjaśniane były w Ministerstwie m.in.: zaniedbaniami szkół i kuratoriów oświaty w promowaniu talentów, w tym zwycięzców olimpiad i konkursów międzynarodowych, brakiem dostatecznej opieki i zainteresowania uczniami zdolnymi, a także przypadkami uzyskiwania przez zwycięzców konkursów i olimpiad przedmiotowych relatywnie niskiej średniej ocen klasyfikacyjnych lub zaniżonymi ocenami ze sprawowania tych uczniów.

W ocenie NIK, do przyczyn tych należy zaliczyć również brak dostatecznej opieki psychologicznej – pedagogicznej nad tymi uczniami, w tym form opieki uwzględniających specyficzne potrzeby związane z kształceniem osób o ponadprzeciętnych zdolnościach intelektualnych.

Wykres nr 3

Porównanie liczby stypendiów Prezesa Rady Ministrów i ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006.

7. Stwierdzono brak rzetelnego udokumentowania prac powołanej w Ministerstwie komisji rozpatrującej wnioski o przyznanie stypendium ministrowi właściwemu do spraw oświaty i wychowania, w tym brak pisemnego umotywowania decyzji dotyczących poszczególnych wniosków.

Stwierdzono również, nieuprawnione przyznanie stypendium w roku szkolnym 2004/2005 dla 5 uczniów gimnazjum, którym w myśl § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 1993 r. w sprawie warunków, formy, trybu przyznawania i wypłacania oraz wysokości pomocy materialnej dla uczniów (Dz. U. Nr 74, poz. 350, ze zm. – uchylone z dniem 31 stycznia 2004 r.) świadczenie takie nie przysługiwało.

8. W przypadku 34 z 74 skontrolowanych szkół (45,9%) stwierdzono, że w szkołach tych nie powołano komisji stypendialnych rozpatrujących wnioski o przyznanie stypendiów za wyniki w nauce i osiągnięcia sportowe²⁰. Stan ten wyjaśniano brakiem środków na powyższy cel w budżetach szkół.

- Gimnazjum wchodzące w skład Zespołu Szkół w Garbnie, woj. warmińsko-mazurskie, nie występowało o objęcie uczniów pomocą stypendialną związaną z wynikami w nauce i przewidzianą w art. 90g ustawy o systemie oświaty. W szczególności zaniechano powołania przewidzianej w tym przepisie komisji stypendialnej, nie określono kryteriów przyznawania takich stypendiów oraz nie występowało o środki na taki cel. Stan taki wyjaśniano przede wszystkim brakiem tych środków, co - w ocenie dyrektora Zespołu - czyniło wnioski o sfinansowanie dodatkowych zadań związanych z kształceniem uczniów zdolnych bezcelowymi.
- Gimnazjum Nr 1 w Łapach, woj. podlaskie, z braku środków finansowych nie udzielało stypendiów za wyniki w nauce przewidzianych w art. 90g powołanej ustawy. Podejmowało natomiast działania o pozyskanie takich form pomocy z innych źródeł, w tym 5 uczniów objęto stypendiami Diecezji Łomżyńskiej w ramach przedsięwzięć „Papieskie Dzieło Nowego Tysiąclecia”, laureatów konkursów z historii i fizyki rekomendowano do stypendium Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci, zaś laureata konkursu z historii - do stypendium z Funduszu Pomocy Młodym Talentom Jolanty i Aleksandra Kwaśniewskich.

3.2.4. Działania szkół w zakresie obejmowania opieką uczniów szczególnie uzdolnionych

1. Spośród skontrolowanych szkół, 35 zlokalizowane są w miastach a 39 na terenach wiejskich oraz słabo zurbanizowanych Szkoły te posiadały dobre warunki dla realizacji zadań statutowych, w tym m.in. prowadzenia działań związanych z wyłanianiem uczniów szczególnie uzdolnionych oraz udzielaniem tym uczniom różnorodnych form pomocy. Niedostateczne wyposażenie szkół w pomoce dydaktyczne stwierdzono w 3 przypadkach.

Objęte kontrolą szkoły dysponowały ogółem 330 specjalistycznymi pracownikami przedmiotowymi (w roku szkolnym 2004/2005 – 325 pracownikami), w tym 118 pracownikami komputerowymi z dostępem do internetu (w roku szkolnym 2004/2005 było to 110 pracowni). Stanowiło to średnio 1,6 pracowni komputerowej przypadającej na szkołę, przy czym 2 ze skontrolowanych szkół (2,7%) - pracowni takich nie posiadało. Ponadto, 37,8% szkół wykorzystywało w procesie dydaktycznym ogółem 28 centrów multimedialnych (w roku 2004/2005 – 18 takich centrów), zaś uczniowie i nauczyciele w przypadku każdej ze szkół mieli możliwość korzystania z biblioteki szkolnej.

Uwagi NIK w tym zakresie dotyczyły braku lub niedostatecznego wyposażenia bibliotek szkolnych w wydawnictwa metodyczne dla nauczycieli związane

²⁰ Stypendium za wyniki w nauce może być przyznane przez szkołę uczniowi, który uzyskał wysoką średnią ocen w okresie (semestrze) poprzedzającym okres (semestr), w którym przyznaje się to stypendium. O przyznanie stypendium uczeń może ubiegać się nie wcześniej, niż po ukończeniu pierwszego okresu (semestru) nauki w danym typie szkoły. Stypendium za wyniki w nauce nie udziela się uczniom klas I-III szkoły podstawowej oraz uczniom klasy IV szkoły podstawowej do ukończenia pierwszego okresu nauki. Stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe przyznaje dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej, w ramach środków przyznanych przez organ prowadzący na ten cel w budżecie szkoły.

z problematyką kształcenia i udzielania pomocy uczniom przejawiającym ponadprzeciętne zdolności. Nieprawidłowości takie wystąpiły w 7 przypadkach (9,5% skontrolowanych jednostek) i dotyczyły szkół zlokalizowanych na terenach wiejskich.

Wykorzystanie wydawnictw metodycznych przez nauczycieli było zróżnicowane, a zaniechanie korzystania nauczycieli z takich opracowań stwierdzono w przypadkach 2 bibliotek szkolnych.

- Publiczne Gimnazjum w Pszczółkach, woj. pomorskie, zatrudniające 34 nauczycieli oraz organizujące w okresie objętym kontrolą m.in. zajęcia pozalekcyjne dla uczniów uzdolnionych, współfinansowane ze środków Unii Europejskiej, posiadało w bibliotece szkolnej 6 pozycji książkowych związanych z zagadnieniami pracy z uczniem zdolnym, przy czym 2 z tych tytułów w ogóle nie były wypożyczane, a z dwóch innych skorzystano w okresie objętym kontrolą jeden raz.
- Gimnazjum Nr 3 im. Zofii Kossak w Pieścu, woj. śląskie, zatrudniające w okresie kontroli 20 nauczycieli dysponowało zaledwie jedną broszurą związaną tematycznie z kształceniem uczniów zdolnych, co wyjaśniano brakiem zapotrzebowania nauczycieli na kupowanie literatury metodycznej z tego zakresu.
- Gimnazjum Nr 4 im. Jerzego Ziętka w Katowicach, woj. śląskie, zgromadziło w bibliotece szkolnej 21 pozycji tematycznie związanych z zagadnieniami pracy z uczniem zdolnym. Ponadto 6 nauczycieli przekazało do biblioteki szkolnej swoje własne opracowania z tego zakresu. Z zasobów tych korzystało w latach szkolnych 2004/2005 – 2005/2006 ogółem 54 nauczycieli, a liczba wypożyczeń przypadająca na jednego nauczyciela wahała się w granicach od 1 do 12 pozycji.
- Gimnazjum Nr 1 w Skierniewicach, woj. łódzkie, posiadało w bibliotece szkolnej znaczną liczbę, tj. 24 pozycje dotyczące kształcenia uczniów zdolnych, z których w okresie kontroli skorzystało jednak tylko 15 nauczycieli (26,3% ich ogółu).

2. Do skontrolowanych szkół uczęszczało w roku szkolnym 2005/2006 ogółem 27.681 uczniów (w roku szkolnym 2004/2005 - 28.738 uczniów). W liczbie tej 8.004 uczniów, tj. 28,9% stanowili uczniowie dojeżdżający, a zatem posiadający trudniejsze warunki realizacji obowiązku szkolnego i obowiązku nauki (w roku szkolnym 2004/2005 było to 8.134 uczniów, tj. 28,3%).

W ocenie NIK, istotnym utrudnieniem w indywidualizacji pracy z uczniami, w tym uczniami przejawiającymi szczególne uzdolnienia oraz w prowadzeniu zajęć edukacyjnych przewidzianych ramowymi planami nauczania w skontrolowanych szkołach, była duża liczebność oddziałów szkolnych. Szkoły te w wymienionych latach szkolnych prowadziły odpowiednio 1.059 oraz 1.090 oddziałów i dysponowały 1.290 oraz 1.284 pomieszczeniami do nauki. Odpowiadało to statystycznej liczbie 26 uczniów przypadających na jeden oddział szkolny oraz odpowiednio 22 uczniów przypadających na jedno pomieszczenie do nauki. Przeciętna liczebność oddziału szkolnego wahała się od 13 do 33 uczniów, zaś w roku szkolnym 2004/2005 - od 11 do 35 uczniów.

W latach szkolnych 2004/2005 oraz 2005/2006 przeciętna liczebność oddziału szkolnego przekraczająca 30 uczniów wystąpiła w przypadku odpowiednio 12 oraz 13 z 74 skontrolowanych szkół (około 17%). Wynikało to głównie z przyjętych przez organy prowadzące zasad organizacji pracy szkół, a także możliwości finansowych i środków przeznaczanych przez poszczególne samorządy na finansowanie zadań oświatowych. Gmina Nysa, ustalając zasady w roku szkolnym 2004/2005, przyjęła

np. przeciętną liczebność oddziału gimnazjalnego na 30 uczniów (w szkole podstawowej na 28 uczniów), przyznała 1 etat pedagoga szkolnego w przeliczeniu na 700 statystycznych uczniów oraz nie przewidziała zatrudnienia w szkołach podstawowych i gimnazjach psychologów szkolnych.

3. Skontrolowane szkoły zatrudniały w roku szkolnym 2005/2006 - w ramach 2.271,3 etatów - ogółem 2.622 pracowników pedagogicznych, a w roku szkolnym 2004/2005 odpowiednio w ramach 2.268 etatu - 2.603 takich pracowników. W roku szkolnym 2005/2006, w grupie tych osób 2.431 pracowników legitymowało się wykształceniem wyższym magisterskim z przygotowaniem pedagogicznym (w roku szkolnym 2004/2005 było to 2.400 pracowników).

Skontrolowane szkoły w wymienionych latach szkolnych zatrudniały na stanowiskach pedagogicznych odpowiednio 55 i 59 pracowników nie posiadających kwalifikacji do pracy w szkole. Dotyczyło to odpowiednio 34 i 32 skontrolowanych szkół, tj. 45,9% i 43,2% ich ogółu. W ponad połowie stwierdzonych przypadków (18 szkół) dotyczyło to szkół zlokalizowanych na terenach wiejskich i słabo zurbanizowanych. Nie kwestionując możliwości zatrudnienia, za zgodą organu sprawującego nadzór pedagogiczny, nauczyciela nie posiadającego pełnych kwalifikacji zawodowych, wskazać należy, że nauczyciele ci nie byli odpowiednio przygotowani do pracy pedagogicznej, w tym do podejmowania działań z zakresu indywidualizacji procesu kształcenia i udzielania ukierunkowanej pomocy uczniom szczególnie uzdolnionym.

W ocenie NIK, efektywnemu kształceniu uczniów uzdolnionych nie sprzyjało powierzenie zastępstw i prowadzenia zajęć nauczycielom niezgodnie z posiadanym przez nich przygotowaniem w zakresie nauczania określonych przedmiotów, co wystąpiło w 39 z 74 przypadków, tj. 52,7% skontrolowanych szkół.

- W przypadkach dwóch skontrolowanych szkół (Gimnazjum Nr 1 w Łapach oraz I Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Bielsku Podlaskim, woj. podlaskie) nauczyciele nie posiadający wymaganych kwalifikacji zatrudnieni zostali bez zgody organu sprawującego nadzór pedagogiczny, tj. z naruszeniem postanowień art. 10 ust. 9 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r., Nr 97, poz. 674, ze zm.).
- W Szkole Podstawowej Nr 2 w Radzionkowie, woj. śląskie, prowadzenie zajęć edukacyjnych z przyrody, techniki i informatyki powierzono nauczycielowi legitymującemu się ukończeniem studiów na Wydziale Historii w Wyższej Szkole Pedagogicznej, zaś prowadzenie zajęć edukacyjnych z zakresu sztuki - nauczycielowi z przygotowaniem zawodowym do nauczania języka angielskiego.

4. W okresie objętym kontrolą w przypadku 41 szkół (55,4% ogółu skontrolowanych), nauczyciele nie uczestniczyli w żadnej formie kształcenia i doskonalenia zawodowego związanej z kształceniem uczniów szczególnie uzdolnionych. W ponad połowie przypadków (24 szkoły) dotyczyło to szkół zlokalizowanych na terenach wiejskich i słabo zurbanizowanych.

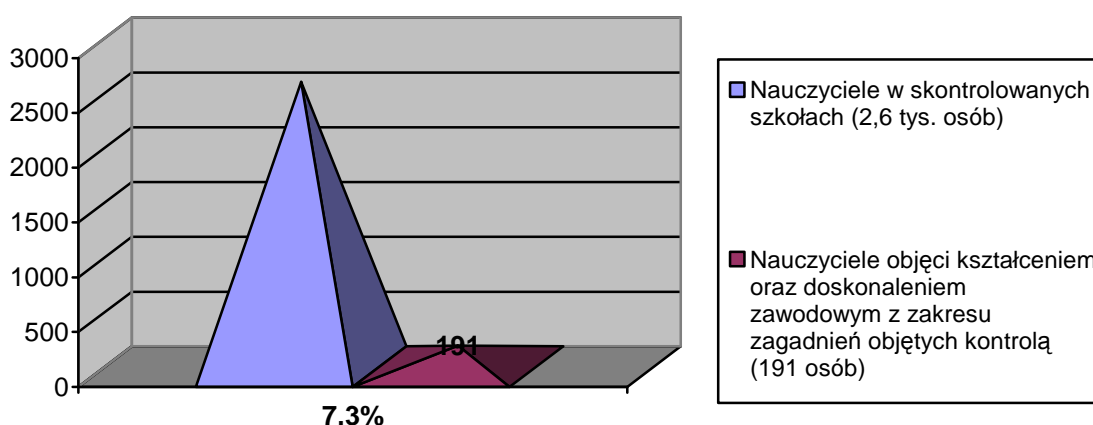
Podnoszeniem kwalifikacji z tego zakresu w latach szkolnych 2004/2005 – 2005/2006 objęto łącznie 191 pracowników pedagogicznych skontrolowanych szkół (7,3%). Dodać należy, że w przypadku 55 szkół, tj. 74,3% ich ogółu, stwierdzono, że dyrektorzy nie zgłaszali zapotrzebowania na udział nauczycieli w wymienionych formach kształcenia i doskonalenia zawodowego. Kontrole wykazały równocześnie, że skontrolowane szkoły otrzymywały w okresie objętym kontrolą informacje

o szkoleniach z tego zakresu organizowanych przez zakłady kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli.

- Z informacji zebranych w toku kontroli w jednostkach niekontrolowanych, tj. właściwych terytorialnie dla skontrolowanych szkół zakładach kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, wynikało, że główną przyczyną niewielkiego uczestniczenia nauczycieli w formach doskonalenia zawodowego, związanych z kształceniem uczniów zdolnych i szczególnie uzdolnionych, był brak zainteresowania ofertą takich szkoleń, w tym również szkoleń organizowanych nieodpłatnie.
- Liceum Ogólnokształcące w Kamienicy Polskiej, woj. śląskie, w latach 2004 – 2006 objęło szkoleniami w zakresie pracy z uczniem zdolnym 2 z 29 zatrudnionych tam pracowników pedagogicznych, zaś z planowanej w 2004 r. kwoty 1.410 zł z przeznaczeniem na indywidualne doksztalcanie i doskonalenie zawodowe nauczycieli wykorzystano 0,4 tys. zł. W 2005 r. wszystkie środki planowane na ten cel (3,1 tys. zł) wykorzystano na finansowanie innych wydatków LO. Zagadnień tych nie omawiano również na radach pedagogicznych, a z zaplanowanych na lata szkolne 2004/2005 i 2005/2006 odpowiednio 4 i 3 szkoleń rady pedagogicznej przeprowadzono tylko po 1 w każdym roku szkolnym. Nie umożliwiono również nauczycielom podjęcia samokształcenia i korzystania z literatury metodycznej z zakresu pracy z uczniem zdolnym (biblioteka Liceum nie dysponowała bowiem literaturą i wydawnictwami z tego zakresu). W latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006 spośród 113 uczniów LO, 48 (42,5%) uczestniczyło w 11 konkursach i olimpiadach o zasięgu wojewódzkim lub krajowym, z czego 7 osób zakwalifikowało się do kolejnych szczebli eliminacji, natomiast 29 uczestników Oxfordzkiego „Testu matematyka plus” o zasięgu międzynarodowym uzyskało wyniki powyżej średniej. Żaden z uczniów LO nie został zdiagnozowany pod kątem posiadanych predyspozycji intelektualnych oraz nie realizował w okresie objętym kontrolą indywidualnego programu lub toku nauczania.

Wykres nr 4

Liczba i odsetek nauczycieli w skontrolowanych szkołach, którzy uczestniczyli w kształceniu lub doskonaleniu zawodowym związanym z kształceniem uczniów szczególnie uzdolnionych.

5. Informacje zebrane w toku kontroli, - w anonimowej i dobrowolnej ankiecie, przeprowadzonej wśród 1.678 nauczycieli skontrolowanych szkół, tj. 73,6% ogółu pracowników pedagogicznych zatrudnionych w tych szkołach, wykazały, że

nauczyciele ci mieli zróżnicowane poglądy na temat wyłaniania uczniów szczególnie uzdolnionych.

Okolo 40% ankietowanych uznała, że są to rzadkie przypadki, również 40% stwierdziła, że uczniowie tacy są w każdym z roczników - jednak stanowią niewielką część uczniów ich szkoły, zaś pozostali (20%) uznali, że uczniowie tacy są prawie w każdej z klas. W ocenie NIK, wynikało to przede wszystkim z braku przygotowania zawodowego w zakresie rozpoznawania szczególnych uzdolnień i diagnozowania takich przypadków.

Ankietowani nauczyciele w ponad 1/4 przypadków podali, że nie uczestniczyli nigdy w żadnej formie doskonalenia zawodowego związanej z zasadami i metodyką pracy pedagogicznej z uczniami szczególnie uzdolnionymi, zaś blisko 1/3 deklarowała brak wiedzy na ten temat i chęć uczestniczenia w takich szkoleniach w przyszłości.

Nauczyciele skontrolowanych szkół w większości przypadków nie posiadali doświadczenia zawodowego związanego z realizacją indywidualnych form kształcenia dzieci i młodzieży (78,3% ankietowanych podało, że nigdy w swojej praktyce zawodowej nie realizowało indywidualnego programu nauczania).

W ocenie NIK, małe zainteresowanie nauczycieli problematyką kształcenia uczniów zdolnych i szczególnie uzdolnionych wynikało przede wszystkim z uwarunkowań realizacji zadań dydaktyczno - wychowawczych szkół, zaś w ocenie ankietowanych nauczycieli do podstawowych czynników rzutujących negatywnie na realizację takich zadań zaliczono: zaniedbania środowiskowe uczniów (1.177 odpowiedzi), zbyt dużą liczbę uczniów w klasach (1.050 odpowiedzi), problemy wychowawcze (782 odpowiedzi), niedostateczną bazę lokalową i wyposażenie szkół (580 odpowiedzi) oraz inne powody (225 odpowiedzi, w tym brak kwalifikacji kadry pedagogicznej - 48 odpowiedzi).

Z ogółu zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych szkoły, za najistotniejszy aktualnie priorytet ankietowani nauczyciele uznali: eliminowanie zachowań agresywnych i przeciwdziałanie patologii zachowań dzieci i młodzieży, a w dalszej kolejności rozwijanie inwencji twórczej i indywidualnych zainteresowań uczniów, przygotowanie uczniów do egzaminów zewnętrznych, wspomaganie wychowawczej roli rodziny oraz uatrakcyjnienie metod nauczania.

W ankietach wskazywano również na niewielkie środki przeznaczone na finansowanie zajęć pozalekcyjnych i kół zainteresowań, a także na brak zainteresowania tymi zagadnieniami ze względu na wyższe, w ocenie ankietowanych, koszty kształcenia uczniów zdolnych.

6. Istotnym utrudnieniem w pracy szkół na rzecz uczniów szczególnie uzdolnionych był brak pedagogów szkolnych, głównie w szkołach wiejskich i zlokalizowanych na terenach słabo urbanizowanych, a także niewielka skala zatrudnienia w szkołach psychologów szkolnych. W ujęciu statystycznym utworzenie stanowiska psychologa szkolnego w skontrolowanych szkołach w roku szkolnym 2005/2006 przypadało średnio na około 3,9 tys. uczniów, a pedagoga szkolnego na około 0,5 tys. uczniów.

Stanowiska pracy pedagogów szkolnych utworzone zostały ogółem w 54 z 74 skontrolowanych szkołach (72,9%), jednak pracowników tych nie zatrudniono w 11 z 15 szkół podstawowych, 5 z 18 gimnazjów oraz w 2 z 6 szkół ponadgimnazjalnych, zlokalizowanych na wsiach i terenach słabo

zurbanizowanych, tj. w przypadku 18 takich szkół (w szkołach miejskich odpowiednio tylko w 2 przypadkach). W 52 z 74 przypadków (70,2% ich ogółu), szkoły posiadały wyodrębnione pomieszczenia dla pedagoga szkolnego. Wyodrębnionymi pomieszczeniami dla psychologa szkolnego dysponowało 5 skontrolowanych szkół (w roku szkolnym 2004/2005 – 4 szkoły), przy czym pracowników takich nie zatrudniono w 67 z 74 skontrolowanych szkół (90,5%).

Nadmienić należy, że pomoc psychologiczno - pedagogiczna, o której mowa w § 2 ust. 1 pkt. 2 i 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno - pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 11, poz. 114)²¹ jest istotnym elementem w procesie diagnozowania i udzielania pomocy uczniom szczególnie uzdolnionym, w tym m.in. dotyczy rozpoznawania możliwości oraz indywidualnych potrzeb ucznia i umożliwienia ich zaspokojenia, a także wspierania ucznia z wybitnymi uzdolnieniami.

Zadania te organizuje dyrektor szkoły, a realizuje pedagog szkolny, co obejmowało m.in. określanie form i sposobów udzielania uczniom, w tym uczniom z wybitnymi uzdolnieniami, pomocy psychologiczno - pedagogicznej, odpowiednio do rozpoznanych potrzeb (§ 15, ust. 3 pkt 1 i 2 powołanego rozporządzenia).

W przypadku 30 z 54 szkół zatrudniających pedagogów szkolnych (55,5%), wspomniane zadania w zakresie diagnozowania potrzeb i udzielania pomocy psychologiczno – pedagogicznej w stosunku do uczniów przejawiających szczególne uzdolnienia nie były podejmowane. W pozostałych przypadkach skontrolowanych szkół zadania te realizowano w sposób zróżnicowany, zaś w szkołach, w których nie utworzono stanowisk pedagoga szkolnego, współpraca tych szkół z poradniami psychologiczno – pedagogicznymi ograniczona była głównie do przypadków uczniów mających niepowodzenia szkolne i sprawiających kłopoty wychowawcze.

7. Nieprawidłowości ujawnione w omawianym zakresie polegały przede wszystkim na niepodejmowaniu, we współdziałaniu z rodzicami i poradniami psychologiczno – pedagogicznymi, działań służących identyfikowaniu uczniów wskazujących na posiadanie szczególnych uzdolnień, nieudzielaniu takim uczniom pomocy psychologiczno - pedagogicznej oraz niediagnozowaniu indywidualnych potrzeb edukacyjnych takich uczniów.

- Gimnazjum Nr 1 w Skierniewicach, woj. łódzkie, zatrudniało 2 pedagogów szkolnych, przy czym podstawowe zadania realizowane na tych stanowiskach pracy dotyczyły współpracy z rodzicami, wychowawcami i nauczycielami w zakresie niepowodzeń szkolnych i trudności wychowawczych uczniów. Dodać należy, że zakresy czynności określone dla tych pracowników, a w konsekwencji plany pracy i dokumentowane działania, nie zawierały powinności dotyczących rozpoznawania indywidualnych potrzeb uczniów oraz określania form i sposobów udzielania pomocy uczniom zdolnym i szczególnie uzdolnionym.
- Gimnazjum Nr 4 im. Jerzego Ziętka w Katowicach, woj. śląskie, opracowując roczne i 5-letnie plany rozwoju szkoły oraz szkoleń nauczycieli, uwzględniło zadania związane z kształceniem uczniów zdolnych i szczególnie uzdolnionych.

²¹ Pomoc psychologiczno-pedagogiczna polega m.in. na: rozpoznawaniu możliwości oraz indywidualnych potrzeb ucznia i umożliwianiu ich zaspokojenia, a także wspieraniu ucznia z wybitnymi uzdolnieniami.

Zadania te realizowane były głównie w formie organizowania kół zainteresowań i organizowania konkursów wewnątrzszkolnych (w roku szkolnym 2004/2005 ogółem 30). Brak innych usystematyzowanych działań w tym zakresie wyjaśniano m.in. koniecznością otoczenia opieką i stworzenia warunków rozwoju i wyrównywania szans uczniom słabym i z środowisk zagrożonych. Wspomniane działania, realizowane przy udziale zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy pedagoga i psychologa szkolnego, wykazały m.in., że w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006 ze skierowanych na badania do poradni psychologiczno – pedagogicznej, w związku z problemami z nauką i zachowaniem odpowiednio 80 i 82 uczniów, znaczący odsetek z nich wykazał wysokie lub ponadprzeciętne zdolności intelektualne (22 i 26 uczniów). Stanowili oni odpowiednio 26,8% oraz 32,5% badanych. Dodać przy tym należy, że w roku szkolnym 2004/2005 spośród 625 uczniów Gimnazjum ryzykowne zachowania z punktu widzenia wychowawczego zaobserwowano u 97 uczniów (15,5%), z tego 75 (77,3%) osiągało dobre wyniki w nauce. W roku 2005/2006 było to odpowiednio 73 z 534 uczniów (13,7%) oraz 60 uczniów (80%). W żadnym z wymienionych przypadków nie podjęte zostały w Gimnazjum oraz we wcześniejszym okresie edukacji odpowiednie działania zmierzające do ukierunkowania rozwoju potencjalnych uzdolnień posiadanych przez uczniów.

- Technikum Nr 5 wchodzące w skład Zespołu Szkół Ekonomiczno – Usługowych im. Króla Stanisława Augusta Poniatowskiego w Gliwicach, woj. śląskie, podejmowało w okresie kontroli działania związane z kształceniem uczniów zdolnych i szczególnie uzdolnionych, takie jak organizowanie kół zainteresowań oraz badania ankietowe zorganizowane przez pedagoga szkolnego, które pozwoliły ujawnić 5 przypadków wskazujących na szczególne predyspozycje intelektualne uczniów. Działania podejmowane przez pedagoga szkolnego skupiały się głównie na udzielaniu pomocy uczniom z problemami szkolnymi i wychowawczymi. Problematyka kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych nie była przedmiotem zainteresowania rady pedagogicznej i tematem szkoleń nauczycieli. Nie dokonywano analiz udziału uczniów Technikum w olimpiadach i konkursach oraz zaniechano występowania o środki na wypłaty stypendiów za wyniki w nauce przewidzianych w art. 90g ust. 1 ustawy o systemie oświaty. Dodać należy, że 2 uczniów tego Technikum było laureatami olimpiad ogólnopolskich, zaś 11 laureatami konkursów organizowanych na szczeblu lokalnym.
- Gimnazjum Nr 2 im. Karpatczyków w Nysie, woj. opolskie, zatrudniało 2 pedagogów szkolnych w łącznym wymiarze czasu pracy 1,5 etatu, jednak podstawowe działania tych pracowników koncentrowały się na zagadnieniach związanych z udzielaniem pomocy socjalnej, diagnozowaniem trudnej sytuacji rodzinnej uczniów oraz przypadkach organizowania pomocy pedagogicznej w wyrównywaniu braków szkolnych. Podstawową formą pracy z uczniami uzdolnionymi w okresie objętym kontrolą było prowadzenie kół zainteresowań i ukierunkowane działania nauczycieli związane z udziałem uczniów w ogółem 104 konkursach, w tym 49 zorganizowanych przez samo Gimnazjum, a także praca nauczycielskich zespołów samokształceniowych, które 7 posiedzeń poświęciły metodyce diagnozowania i wspierania uzdolnień uczniów. Działania te, doprowadziły do ujawnienia przypadku ucznia o ponadprzeciętnych uzdolnieniach i zapewnienia temu uczniowi indywidualnego toku nauki.

8. Kontrole jednostkowe prowadzone w szkołach tylko w 17 przypadkach (22,9%) oceniły działania szkół w zakresie obejmowanym kontrolą pozytywnie. W 29 szkołach wystąpiły uchybienia, zaś w 28 szkołach stwierdzono nieprawidłowości, w tym działania 3 szkół oceniono negatywnie (Liceum Ogólnokształcące

w Kamienicy Polskiej, woj. śląskie; Szkoła Podstawowa we Włodzieninie, woj. opolskie; Zespół Szkół w Baniosze, woj. mazowieckie).

- II Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Kędzierzynie Koźlu, woj. opolskie, w efekcie m.in. zatrudniania wysoko kwalifikowanej kadry pedagogicznej, uczestniczenia nauczycieli w różnorodnych formach doskonalenia zawodowego i właściwie prowadzonego nadzoru pedagogicznego zapewniło warunki organizacyjne dla efektywnego rozpoznawania i diagnozowania uzdolnień uczniów. Pierwszy etap dotyczył uczniów rozpoczynających naukę w klasie I i obejmował analizę dokumentacji z gimnazjum pod kątem szczególnych osiągnięć, indywidualne spotkania wychowawców z uczniami i rodzicami, co uzupełniały ankiety i testy. Kolejnym etapem było uczestniczenie uczniów w kołach przedmiotowych, a także w spotkaniach, seminariach i wykładach z udziałem m.in. pracowników szkół wyższych. W efekcie, w okresie objętym kontrolą 235 uczniów Liceum wzięło udział w 59 olimpiadach przedmiotowych, konkursach i turniejach o zasięgu krajowym, w tym 96 (41%) było ich laureatami lub finalistami.
- V Liceum Ogólnokształcące im. Augusta Witkowskiego w Krakowie, woj. małopolskie, w skontrolowanym okresie i latach wcześniejszych, zajmowało wysokie miejsca w rankingach szkół oceniających efekty kształcenia. W ocenie NIK, związane to było przede wszystkim z szeroko prowadzonymi działaniami w zakresie kształcenia młodzieży uzdolnionej. Umożliwił to m.in. selekcyjny system rekrutacji kandydatów do Liceum, oparty o ranking punktowy oraz ujęcie takich zadań na zasadach priorytetowych w planach rozwoju i mierzenia jakości pracy szkoły. Dotyczyło to m.in. prowadzenia kół zainteresowań, udziału uczniów w konkursach i olimpiadach, prowadzenia indywidualnych konsultacji dla uczniów, organizowania warsztatów, współpracy z placówkami naukowymi i szkołami wyższymi, a także – co należy szczególnie podkreślić - aktywnego udziału absolwentów Liceum w procesie kształcenia uczniów, w tym wykorzystania dorobku naukowego i potencjału intelektualnego takich osób. Biblioteka Liceum wyposażona była w obszerną literaturę, w tym również opracowania naukowe i podręczniki akademickie, co wynikało bezpośrednio z zapotrzebowania zgłaszanego przez nauczycieli i uczniów. W efekcie, w roku szkolnym 2004/2005 - 230 z 958 uczniów Liceum uczestniczyło w olimpiadach i konkursach, w tym 61 uzyskało tytuł laureata i finalisty na szczeblu krajowym (3 uczniów na szczeblu międzynarodowym). W okresie objętym kontrolą indywidualny tok kształcenia realizowano w 25 przypadkach, w tym w jednym przypadku doprowadziło to do skrócenia okresu nauki o jeden rok szkolny. Dwoch uczniów Liceum studiowało równocześnie na Wydziale Matematyki Uniwersytetu Jagiellońskiego na prawach wolnych słuchaczy. 4 uczniów było stypendystami Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci, a 33 uczniów Liceum stypendystami Małopolskiej Fundacji Stypendialnej „Sapere Auso”. W badaniu ankietowym, prowadzonym w toku kontroli, nauczyciele wspomnianego Liceum w zdecydowanej większości wskazali jako priorytet pracy z uczniem zdolnym – indywidualizację procesu kształcenia.

9. Dokumentacja skontrolowanych szkół, a w szczególności statuty, roczne i pięcioletnie plany rozwoju oraz działania związane z mierzaniem jakości pracy szkoły, a także nadzór dyrektorów traktowały zagadnienia związane z kształceniem uczniów zdolnych w sposób zróżnicowany, a w blisko 40% przypadków, w których działalność tę oceniono negatywnie lub stwierdzając nieprawidłowości, w sposób marginalny. W 30 przypadkach skontrolowanych szkół wnioski pokontrolne NIK dotyczyły konieczności wypracowania przez szkołę spójnego systemu działań pedagogicznych zmierzających do rozpoznawania uzdolnień uczniów

(w 4 przypadkach wdrożenia takiego systemu opracowanego przez szkołę i opisanego w dokumentacji pedagogicznej).

W 19 przypadkach (25,7%) wymieniona dokumentacja pedagogiczna oraz dzienniki pracy pedagogów i psychologów szkolnych nie zawierały jakichkolwiek odniesień związanych z indywidualizacją kształcenia i udzielaniem pomocy uczniom zdolnym i szczególnie uzdolnionym. W 15 przypadkach towarzyszyła temu niezgodność statutów skontrolowanych szkół z wymogami określonymi w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624, ze zm.).

W 37 przypadkach nadzór dyrektora nad działalnością szkoły w okresie kontrolowanym nie obejmował wspomnianych zagadnień, przy czym podkreślić należy, że w przypadku 50 z 74 skontrolowanych szkół - zewnętrzne mierzenie jakości pracy szkoły, dokonywane przez organy sprawujące nadzór pedagogiczny oraz przekazywane szkołom przez te organy materiały i korespondencja, również nie odnosiły się do zagadnień kształcenia uczniów zdolnych.

W 40 z 74 skontrolowanych szkół (54%) działania podejmowane przez te szkoły w zakresie zagadnień objętych kontrolą, w tym m.in. organizowanie konkursów przedmiotowych dla uczniów, dokonywanie rocznych oraz semestralnych klasyfikacji i analiz wyników nauczania w szkole, a także analizy udziału i wyników uczniów w konkursach i olimpiadach o zasięgu lokalnym oraz krajowym, a także oceny zakresu i efektów prowadzenia zajęć pozalekcyjnych, nie służyły jako przesłanka do dalszych działań, w tym dokonywania diagnoz uzdolnień oraz dostosowania form i metod pracy z tymi uczniami – z uwzględnieniem rozwijania uzdolnień i predyspozycji.

W 34 skontrolowanych szkołach (45,9%) zagadnienia dotyczące form i metod kształcenia uczniów zdolnych oraz diagnozowania uzdolnień nie były w okresie objętym kontrolą przedmiotem zainteresowania rad pedagogicznych, a problematykę tę ograniczono do statystycznego podsumowywania wyników nauczania w poszczególnych klasach oraz gratyfikowania uczniów osiągających bardzo dobre wyniki nauczania świadectwami z wyróżnieniem. Z wyłączeniem dwóch przypadków (V Liceum Ogólnokształcące im. Augusta Witkowskiego w Krakowie i VI Liceum Ogólnokształcącego w Gdyni) dokumentacja skontrolowanych szkół nie zawierała odniesień związanych z podejmowaniem współpracy tych szkół w zakresie skontrolowanych zagadnień z innymi szkołami i jednostkami oświaty, uczelniami, a także instytucjami i organizacjami zajmującymi się zagadnieniami kształcenia uczniów zdolnych.

- VI Liceum Ogólnokształcące w Gdyni, woj. pomorskie, planując zadania uwzględniło w szerokim zakresie przedsięwzięcia związane z kształceniem uczniów szczególnie uzdolnionych, realizując m.in. szkolny „Program pracy z uczniem zdolnym”, zapoczątkowany w 1998 r. Zaowocowało to m.in. współpracą z Wydziałem Fizyki Technicznej i Matematyki Stosowanej Politechniki Gdańskiej, prowadzeniem kół przedmiotowych i kół zainteresowań (w roku szkolnym 2005/2006 ogółem 17) oraz licznym udziałem uczniów w olimpiadach i konkursach. W roku szkolnym 2005/2006 – w 17 olimpiadach wzięło udział 164 uczniów Liceum (28%), w tym 9 przeszło do szczebla centralnego, a 4 zostało finalistami, zaś 2 - laureatami.
- W I Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Bielsku Podlaskim, woj. podlaskie, 2 uczniów tej szkoły było w roku szkolnym 2004/2005 finalistami

olimpiad o zasięgu krajowym (w roku szkolnym 2005/2006 – 1 uczeń), 17 uczniów było finalistami olimpiad o zasięgu wojewódzkim (odpowiednio – 11), zaś 4 finalistami ogólnopolskich konkursów (odpowiednio – 3). Równocześnie nie podejmowano ukierunkowanych działań mających na celu zdiagnozowanie przypadków szczególnych uzdolnień uczniów oraz zapewnienia takim uczniom zindywidualizowanych form kształcenia i pomocy psychologiczno - pedagogicznej. Zadania realizowane w tym zakresie obejmowały przede wszystkim dokonywanie rocznych i semestralnych klasyfikacji oraz analiz wyników nauczania, a także prowadzenie przez nauczycieli – głównie w formie nieodpłatnej - ogółem 17 kół zainteresowań.

- Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie, woj. warmińsko – mazurskie, nie występował do organu prowadzącego (Powiatu Kętrzyńskiego) o dodatkowe środki na organizowanie zajęć pozalekcyjnych, co dyrektor Zespołu wyjaśniał brakiem środków finansowych na ten cel i zadłużeniem Powiatu, a w konsekwencji bezprzedmiotowością występowania o środki na prowadzenie dodatkowych zajęć dla uczniów. Dodać należy, że w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006 odpowiednio 143 z 382 i 81 z 398 uczniów Zespołu uczestniczyło ogółem w 34 olimpiadach, konkursach i zawodach. Zespół nie występował również z propozycjami zorganizowania szkoleń dla nauczycieli z zakresu kształcenia uczniów zdolnych i szczególnie uzdolnionych, co wyjaśniano aktualną sytuacją w oświacie i ukierunkowaniem planowanych szkoleń nauczycieli głównie w zakresie technologii komputerowych i procedur wdrożenia tzw. „Nowej Matury” oraz zagadnieniami wskazywanymi przez Warmińsko - Mazurskiego Kuratora Oświaty z zakresu zagadnień wychowawczych i profilaktyki.

9. Anonimowa i dobrowolna ankieta, przeprowadzona w toku kontroli, wykazała, że nauczyciele, formułując propozycje i ewentualne kierunki działań koniecznych dla efektywnego kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych, wskazywali najczęściej na potrzebę: wypracowania systemu selekcjonowania dziecka wybitnego, a ponadto potrzebę organizowania w szerokim zakresie różnorodnych form zajęć pozalekcyjnych i zwiększenia środków przeznaczanych na finansowanie takich zadań, konieczność pracy z uczniem w procesie przygotowania udziału w konkursach i olimpiadach, potrzebę inspirowania uczniów do aktywności twórczej i samodzielnych poszukiwań, indywidualizację toku nauki i programów nauczania, jak również polepszenie bazy lokalowej i dydaktycznej szkół.

Wskazywano też na potrzebę wspierania uczniów zdolnych stypendiami za wyniki w nauce oraz celowość wymiany doświadczeń pomiędzy szkołami w dziedzinie pracy z uczniem wybitnym. Podkreślano także brak zainteresowania organów prowadzących finansowaniem zadań objętych kontrolą NIK.

3.2.5. Olimpiady i konkursy przedmiotowe

1. Zgodnie z art. 21 ust. 2 ustawy o systemie oświaty, minister właściwy do spraw oświaty i wychowania inicjuje, koordynuje i nadzoruje organizację ogólnopolskich olimpiad i turniejów dla uczniów, a także może zlecić zadania z tego zakresu, w drodze umowy, szkołom wyższym, placówkom naukowym, stowarzyszeniom naukowym, zawodowym i innym podmiotom prowadzącym statutową działalność oświatową lub naukową.

2. W latach 2004 – 2006 Ministerstwo nadzorowało i dotowało organizowanie łącznie 30 olimpiad przedmiotowych i konkursów o zasięgu ogólnokrajowym, których wykaz stanowi załącznik nr 5.5 do informacji. Przedsięwzięcia te stanowiły

od szeregu lat podstawowy i sprawdzony organizacyjnie system wyłaniania i promowania talentów.

W roku szkolnym 2004/2005 finalistami 25 olimpiad przedmiotowych oraz 4 olimpiad i konkursów ogólnokrajowych nadzorowanych przez Ministerstwo, zostało odpowiednio 1.705 i 244 uczestników, a laureatami odpowiednio 511 i 159 uczestników. O randze i wysokim poziomie merytorycznym tych zawodów świadczył fakt, że z liczby tej 64 osoby wzięły udział w olimpiadach międzynarodowych, w tym 42 uczniów (65,6%) zostało ich laureatami. Niemniej istotnym w procesie wyłaniania i promowania talentów był szeroki udział dzieci i młodzieży w eliminacjach szkolnych tych zawodów, w których w roku szkolnym 2004/2005 wzięło udział ogółem 240.091 uczniów, w tym 27.697 uczniów zakwalifikowało się do zawodów szczebla okręgowego (11,5%), a dalsze 3.026 uczniów do zawodów organizowanych na szczeblu centralnych (1,3% ogółu uczestników biorących udział w tych zawodach). Szczegółowe dane z tego zakresu zawiera załącznik nr 5.6 do niniejszej informacji.

3. Analiza dostępnych danych, dotyczących laureatów olimpiad przedmiotowych, wskazuje na skoncentrowanie od szeregu lat pracy z uczniami szczególnie uzdolnionymi w relatywnie niewielkiej liczbie pojedynczych szkół, z których rekrutują się laureaci, a jednocześnie ograniczonych działaniach podejmowanych w tym zakresie w pozostałych szkołach wchodzących w skład systemu oświaty.

Dane dotyczące 427 polskich laureatów międzynarodowych olimpiad przedmiotowych i konkursów w latach 1983 – 2003 wykazują, że laureaci ci pochodzą z wszystkich rejonów Polski, jednak rozkład szkół, do których uczęszczali bądź nadal uczęszczają, wskazuje, że szkoły takie są po pierwsze - nieliczne, a po drugie - stale takie same. Przykładowo 25 laureatów pochodzących z terenów województwa kujawsko – pomorskiego uczęszczało do 4 szkół, w tym 21 do IV LO im. T. Kościuszki w Toruniu. Podobnie, w odniesieniu do woj. małopolskiego, 27 z 63 laureatów z tego terenu uczęszczało do V LO im. A. Witkowskiego w Krakowie. W przypadku uczniów z terenów woj. mazowieckiego - 31 z 78 laureatów uczęszczało do XIV LO im. St. Staszica w Warszawie. Liczba szkół, z których rekrutowali się laureaci, wynosiła ogółem 158 (152 licea ogólnokształcące i 6 techników), tj. od 2 szkół w woj. warmińsko - mazurskim do 29 szkół w woj. mazowieckim. Podkreślić przy tym należy, że 254 z 427 laureatów, tj. 59,5% ich ogółu, uczęszczało do 32 liceów ogólnokształcących w Polsce.

4. W 2004 r. na finansowanie olimpiad przeznaczono z budżetu Ministerstwa kwotę 6.966,4 tys. zł, w 2005 r. – 8.200,8 tys. zł²², a w 2006 r. (plan) - 7.038,4 tys. zł. Dotacje budżetowe Ministerstwa stanowiły podstawowe źródło finansowania tych przedsięwzięć, które organizowane były corocznie przy znacznym społecznym wsparciu nauczycieli i pracowników nauki.

- W 2005 r. udział środków budżetowych Ministerstwa w finansowaniu poszczególnych 29 olimpiad wahał się w granicach od 64,7% do 100%, przy czym dotacje takie stanowiły w przypadku 10 z nich jedyne źródło finansowania. Przychody pozostałych 19 komitetów organizacyjnych, pochodzące z innych

²² W kwocie tej 1.370 tys. zł stanowiło dofinansowanie kosztów zawodów międzynarodowych organizowanych w Polsce.

źródeł, obejmowały: środki własne organizatorów w łącznej kwocie 239,1 tys. zł, wpłaty uczestników wynoszące 106,9 tys. zł oraz inne przychody w łącznej kwocie 1.336 tys. zł, na co składały się wpłaty sponsorów oraz dotacje budżetowe udzielane przez innych ministrów (w łącznej kwocie 651,4 tys. zł, w tym 513,2 tys. zł dotyczyło dofinansowania Ministerstwa Nauki i Informatyzacji udzielonego dla Olimpiady Informatycznej).

- Nadzór Ministerstwa nad organizacją olimpiad i wykorzystaniem środków budżetowych przekazywanych na ten cel obejmował coroczne analizy wniosków organizatorów oraz sprawozdań przedkładanych z realizacji zawodów, a także jednostkowe kontrole (w liczbie ok. 3 rocznie) prowadzone bezpośrednio w komitetach głównych olimpiad i u organizatorów konkursów. Kontrole te nie wykazały nieprawidłowości merytorycznych, zaś ujawnione uchybienia i nieprawidłowości dotyczyły zagadnień organizacyjnych oraz zagadnień związanych z prowadzeniem ewidencji finansowej i dokumentowaniem wydatków. W wyniku wspomnianych kontroli Ministerstwa sformułowano wnioski i zalecenia zmierzające do usunięcia tych nieprawidłowości.

5. Z kontroli wynika znaczące zaangażowanie szkół w organizację konkursów, w tym konkursów i zawodów wewnątrzszkolnych. Działań takich w okresie objętym kontrolą nie podejmowały w szerszym zakresie jedynie 2 z 74 skontrolowanych szkół. Inicjatorami organizacji konkursów szkolnych byli nauczyciele poszczególnych przedmiotów, a zadania z tego zakresu ujmowane były corocznie w dokumentacji pedagogicznej. Udział nauczycieli w przygotowaniu uczniów do zawodów i konkursów wewnątrzszkolnych oraz organizowanych na szczeblu lokalnym, regionalnym oraz krajowym realizowany był w formie prowadzenia zajęć pozalekcyjnych (kół zainteresowań), prowadzonych w większości przypadków nieodpłatnie.

Podkreślić przy tym należy, że działania takie, służące poszerzaniu wiedzy, stanowiły w skontrolowanych szkołach najczęściej cel sam w sobie i nie prowadziły do podejmowania kolejnych działań związanych z diagnozą uzdolnień i wydaniem opinii poradni psychologiczno – pedagogicznej o posiadanych przez ucznia zdolnościach i predyspozycjach.

- Szkoła Podstawowa Nr 18 w Sosnowcu, woj. śląskie, pracę z uczniami, wykazującymi zdolności poznawcze w zakresie określonych przedmiotów, prowadziła w ramach 14 różnorodnych kół zainteresowań, co polegało przede wszystkim na poszerzaniu wiedzy o zagadnienia wykraczające poza programy nauczania oraz przygotowanie uczniów do udziału w konkursach. W roku szkolnym 2004/2005 w 56 międzyszkolnych konkursach na terenie Sosnowca wzięło w udział 101 z 231 uczniów Szkoły (43,7%), a w roku szkolnym 2005/2006 odpowiednio 90 z 234 uczniów (37%). Ponadto, w okresie objętym kontrolą, z inicjatywy Szkoły zorganizowano ponad 20 różnych konkursów i zawodów wewnątrzszkolnych. W wyniku braku dalszych działań, żaden z uczniów Szkoły nie został zdiagnozowany pod kątem posiadanych uzdolnień i nie realizował indywidualnego programu nauczania lub toku nauki. W okresie objętym kontrolą przedsięwzięcia podejmowane przez pedagoga szkolnego, zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy, dotyczyły przede wszystkim przypadków uczniów z problemami szkolnymi. Podany zakres zagadnień miała również współpraca Szkoły z poradnią psychologiczno – pedagogiczną.

3.2.6. Innowacje i eksperymenty pedagogiczne prowadzone w zakresie kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych

1. W latach 2004 – 2006 (do czasu zakończenia kontroli) do Ministerstwa wpłynęło 12 wniosków o wyrażenie zgody na prowadzenie eksperymentu pedagogicznego, tj. propozycji działań modyfikujących warunki, organizację zajęć edukacyjnych lub zakres treści programowych, z czego żaden z wniosków nie dotyczył problematyki kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych.

Ministerstwo nie dysponowało danymi o innowacjach pedagogicznych, tj. nowatorskich rozwiązaniach programowych, organizacyjnych lub metodycznych, podejmowanych w takim zakresie w poszczególnych szkołach i placówkach oświatowych nadzorowanych przez kuratorów oświaty.

- W latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006 ogółem 10 skontrolowanych szkół podjęło realizację innowacji pedagogicznych, w tym w 7 przypadkach dotyczyło to szkół zlokalizowanych w miastach. W przypadku 2 szkół (II Liceum Ogólnokształcące wchodzące w skład Zespołu Szkół Ogólnokształcących Nr 1 w Olsztynie oraz Gimnazjum w Dopiewie, woj. wielkopolskie) inicjatywy takie wiązały się z problematyką kształcenia uczniów zdolnych. Obejmowało to realizowaną w latach 2003 – 2006 innowację związaną z kształtowaniem własnej ścieżki rozwoju ucznia Liceum oraz innowację pod nazwą „Szukamy talentów”, realizowaną w Gimnazjum.
- Oceniając pozytywnie wspomniane inicjatywy, odnotowano, że w przypadku Gimnazjum Nr 1 w Skierniewicach, woj. łódzkie, podjęcie przez tę szkołę 8 innowacji pedagogicznych nie wiązało się z przekazaniem organowi prowadzącemu odpowiednich uchwał rady pedagogicznej w tej sprawie, co było niezgodne z § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz. U. Nr 56, poz. 506).

2. W roku szkolnym 2003/2004 zakończył się eksperyment dotyczący pracy z uczniem zdolnym, prowadzony w ramach Zespołu Szkół Ogólnokształcących (ZSO) „Gimnazjum i Liceum Akademickie” w Toruniu.

- Prowadzenie tego eksperymentu, stanowiącego inicjatywę z 1994 r., związane było z decyzją w tej sprawie Ministra Edukacji Narodowej nr 45 z dnia 17 grudnia 1997 r. (znak DKO-723-9/97/PMU). W decyzji tej określono, że opiekę naukową nad eksperymentem, prowadzonym w myśl odrębnie określonych założeń programowych, sprawuje Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK), który przeprowadzi weryfikację założeń eksperymentu oraz dokona jego oceny w terminie ustalonym przez Ministra Edukacji Narodowej. Celem eksperymentu było prowadzenie kształcenia ukierunkowanego do potrzeb uczniów szczególnie uzdolnionych, w tym m.in. zapełnienie luki w systemie edukacyjnym oraz stworzenie szansy intensywnej nauki zdolnej młodzieży pochodzącej ze wsi i małych miasteczek oraz środowisk społecznie zaniedbanych.
- W latach 1999 – 2004 na dofinansowanie kosztów eksperymentu Ministerstwo przeznaczyło z budżetu łącznie 8.782,7 tys. zł. Średni koszt kształcenia jednego ucznia tej szkoły, z pominięciem innych źródeł finansowania, kształtował się w latach szkolnych 1998/1999 i 1999/2000 na poziomie odpowiednio 15,6 tys. zł i 9,2 tys. zł rocznie, a w roku szkolnym 2003/2004 wynosił co najmniej 7,3 tys. zł.

3. W ocenie NIK, w efekcie podjęcia i prowadzenia wspomnianego eksperymentu, uzyskano doświadczenia w zakresie kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych, jednak do czasu kontroli nie dokonano kompleksowego podsumowania i upowszechnienia wyników wspomnianej inicjatywy pedagogicznej, jak również nie zbilansowano pełnych kosztów prowadzenia tego eksperymentu.

- Uczniowie uczęszczający do wspomnianej Szkoły uzyskali średnie ocen zbliżone, jednak nieco niższe, od wyników uzyskiwanych przez uczniów IV Liceum Ogólnokształcącego w Toruniu, zajmującego czołową lokatę wśród szkół średnich w Polsce. Z materiałów Ministerstwa wynika także, że rekrutacja uczniów do szkoły eksperymentalnej tylko w ograniczonym zakresie miała zakładać dla tej szkoły charakter ogólnopolski oraz w niewielkim stopniu dotyczyła objęcia szczególną pomocą uczniów wybitnie uzdolnionych ze środowisk zaniedbanych (ok. 48% uczniów pochodziło z Torunia, zaś jak szacowano tylko 26% pochodziło z rodzin o niskim statusie społecznym). Podkreślić także należy, że w okresie trwania eksperymentu uczniom szczególnie uzdolnionym, tj. o szczególnych potrzebach edukacyjnych i złożonych cechach osobowościowych, uczęszczających do szkoły eksperymentalnej z internatem, nie zapewniono stałej opieki psychologicznej. Wśród zatrudnionych nauczycieli ok. 1/3 nie legitymowała się stopniem awansu zawodowego nauczyciela mianowanego (było to 14 nauczycieli kontraktowych i 3 nauczycieli stażystów).

Wskazując na powyższe, podkreślić należy, że idea kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych pod auspicjami pracowników naukowych szkół wyższych znajduje, w ocenie NIK, pełne uzasadnienie. Zmierza ku temu także inicjatywa poselska podjęta w II poł. 2006 r., związana z wykorzystaniem wyników eksperymentu w Toruniu oraz projektem odpowiedniej nowelizacji ustawy o systemie oświaty, w sposób umożliwiający tworzenie szkół dla młodzieży szczególnie uzdolnionej, dla których organami prowadzącymi byłyby szkoły wyższe²³.

3.2.7. Finansowanie ze środków budżetowych zadań z zakresu udzielania pomocy uczniom szczególnie uzdolnionym, realizowanych przez podmioty nie zaliczane do sektora finansów publicznych

1. Z ustaleń kontroli, prowadzonej w szkołach oraz Krajowym Funduszu na rzecz Dzieci w Warszawie, wynika pozytywna ocena działań podmiotów pozarządowych, w tym zwłaszcza stowarzyszeń i fundacji, działających w środowisku oświatowym i podejmujących w różnej skali i zakresie zadania związane z udzielaniem pomocy uczniom szczególnie uzdolnionym.

Działania te obejmowały głównie: świadczenie dla wspomnianych uczniów stałej lub okazjonalnej pomocy stypendialnej, sponsorowanie w formie nagród zwycięzców konkursów dla dzieci i młodzieży, a ponadto podejmowanie inicjatyw związanych z podnoszeniem jakości i efektywności pracy szkół.

²³ Zgodnie z projektem tworzenia nowej kategorii szkół o oddzielnie określonym statusie i zasadach finansowania, których celem byłoby kształcenie młodzieży uzdolnionej w warunkach pozwalających na pełne wykorzystanie posiadanych zdolności.

- W okresie objętym kontrolą działalność taką prowadziły w zróżnicowanej skali i zakresie m.in.: Krajowy Fundusz na rzecz Dzieci, Stowarzyszenie Szkół Twórczych, Stowarzyszenie Szkół Aktywnych, Fundacja Primus inter Pares, Ośrodek Promocji Talentów w Warszawie oraz inne liczne podmioty i organizacje o zasięgu krajowym, regionalnym oraz lokalnym. Fundatorami nagród w konkursach i stypendiów dla uczniów osiągających wybitne osiągnięcia w nauce były również samorządy, podmioty gospodarcze, a także osoby fizyczne. Działalność ta prowadzona była na zasadach i w zakresie określonym niezależnie przez wspomniane podmioty (brak było danych dotyczących ogólnej skali tej pomocy).

2. Finansowanie zadań zleczanych przez Ministerstwo podmiotom nie zaliczanym do sektora finansów publicznych odbywało się corocznie w ramach jednej, planowanej na dany rok budżetowy, ogólnej kwoty dotacji. Tematyka przedsięwzięć planowanych do objęcia zleceniami umożliwiała Ministerstwu, w ramach ogólnie sformułowanych priorytetów, finansowanie zleceń związanych m.in. z problematyką wspierania działań w zakresie kształcenia uczniów zdolnych i szczególnie uzdolnionych.

Podstawowe kwoty tych dotacji w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006 (I kw.), tj. łącznie 1.016,5 tys. zł, przeznaczono na dofinansowanie przedsięwzięć Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci. Liczba innych zleceń powiązanych bezpośrednio z tą problematyką była w kontrolowanym okresie niewielka (w 2004 r. – 5 zleceń w ogólnej kwocie 38 tys. zł, a w 2005 r. - 4 zlecenia o wartości 30 tys. zł).

3. Kontrola Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci w Warszawie wykazała, że działalność Funduszu w zakresie świadczenia pomocy dla młodzieży szczególnie uzdolnionej zorganizowana została w oparciu o realizowany od 23 lat autorski program udzielania takiej pomocy, w tym przyznawania stypendiów Funduszu oraz wspomagania rozwoju młodzieży szczególnie uzdolnionej poprzez możliwość kontaktu podopiecznych z pracownikami naukowymi, dostęp do literatury fachowej oraz udział w specjalnie organizowanych dla tej młodzieży spotkaniach i zajęciach. W przypadku uczniów ze zdolnościami poznawczymi były to m.in. seminaria specjalistyczne, warsztaty, staże badawcze i obozy naukowe. Działania te podejmowane były w znaczącym stopniu z wykorzystaniem dotacji budżetowych, które w roku szkolnym 2005/2005 stanowiły 60,4% przychodów Funduszu.

- W latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006 (I kw.) do udziału w Programie pomocy wybitnie zdolnym uczniom do Funduszu wpłynęło, głównie za pośrednictwem i z inicjatywy szkół, łącznie 1.940 zgłoszeń (odpowiednio 1.013 i 927), z czego w wyniku rzetelnie opracowanych i przeprowadzanych procedur selekcyjnych zakwalifikowano do udziału w programie ogółem 1.054 uczestników (odpowiednio 536 i 518). W roku szkolnym 2006/2007 Programem objęto 550 uczniów, w tym ok. 60% zamieszkałych poza miastami wojewódzkimi. Najliczniejszą grupę nominowanych stanowili uczniowie o uzdolnieniach poznawczych (341 osób).

4. Oceniając pozytywnie działalność Funduszu, prowadzoną w skali ogólnokrajowej, wskazać należy, że zainteresowanie szkół z różnych rejonów kraju tymi działaniami było zróżnicowane.

Tabela nr 3

Zestawienie liczby zgłoszeń kandydatów do objęcia opieką Funduszu w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006, w podziale na województwa, w porównaniu do ogólnej liczby uczniów objętych Programem Funduszu w tych województwach.

Województwo	Kandydaci		Uczestnicy Programu	
	2004/2005	2005/2006	2004/2005	2005/2006
mazowieckie	144	150	73	71
śląskie	137	148	80	81
małopolskie	102	93	62	61
pomorskie	60	80	42	37
zachodniopomorskie	90	79	41	51
podkarpackie	64	70	31	26
kujawsko - pomorskie	67	49	34	32
łódzkie	54	48	32	27
wielkopolskie	48	46	21	31
dolnośląskie	67	41	38	27
lubelskie	42	36	20	20
warmińsko - mazurskie	51	21	14	11
opolskie	14	19	13	13
podlaskie	25	18	15	13
lubuskie	28	17	14	11
świętokrzyskie	20	12	6	6
Razem:	1.013	927	536	518

5. Pozytywnie ocenić należy udział i rzetelność organizowania przez Fundusz eliminacji Konkursu Młodych Naukowców Unii Europejskiej²⁴.

W 2005 r. na organizację eliminacji krajowych Konkursu przeznaczono 11.365 zł, z tego dotacja budżetowa Ministerstwa Edukacji i Nauki wyniosła 1.365 zł (pozostała kwota pochodziła z dotacji Ministerstwa Nauki i Informatyzacji). W ocenie NIK, relatywnie niskie kwoty przeznaczane na organizowanie eliminacji krajowych oraz propagowanie Konkursu - obok bardzo rygorystycznych warunków tego konkursu, a w szczególności dopuszczenia do udziału w finale jedynie prac uprzednio już nagrodzonych w konkursach krajowym lub rekomendowanych przez pracowników naukowych, stanowiło o niewielkiej popularności wspomnianego przedsięwzięcia związanego z promowaniem talentów.

²⁴ Konkurs ten, organizowany przez Komisję Europejską od 1989 r., stanowi część Programu Zwiększenia Ludzkiego Potencjału Badawczego (IHP) w ramach VI Programu Ramowego Unii Europejskiej. Konkurs - w którym bierze udział corocznie ok. 30 tys. uczniów i studentów I roku studiów, w przedziale wiekowym 15-20 lat, z ponad 30 krajów świata - obejmuje nauki ścisłe, przyrodnicze, społeczne i technikę. W roku szkolnym 2005/2006 do finałów zakwalifikowane zostały łącznie 73 prace (każdy kraj ma prawo do przedstawienia w finale europejskim Konkursu co najwyżej 3 prac). Polska wzięła udział w Konkursie po raz dwunasty, zdobywając dotychczas 13 nagród głównych, w tym 2 pierwsze nagrody, 5 drugich, 6 trzecich oraz 3 nagrody specjalne.

4. Informacje dodatkowe o przeprowadzonej kontroli

4.1. Przygotowanie kontroli

Kontrolę planową pn. „Opieka nad uczniami szczególnie uzdolnionymi” poprzedziły dwie kontrole rozpoznawcze, przeprowadzone w okresie od 12 września do 5 października 2005 r. w dwóch szkołach wybranych w sposób celowy, tj. z uwzględnieniem zróżnicowanej lokalizacji i specyfiki pracy tych szkół. Kontrolami tymi objęto: warszawską osiedlową Szkołę Podstawową Nr 341 im. Twórców Literatury Dziecięcej oraz Gimnazjum Nr 1 w Sanoku, do którego uczęszczała młodzież z rejonu szkoły oraz młodzież dojeżdżającą z okolicznych małych miejscowości. W szkołach tych wystąpiły pojedyncze przypadki zdiagnozowania uczniów szczególnie uzdolnionych. Stwierdzono, że skontrolowane szkoły podjęły pozytywnie oceniane działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia takich uczniów. Kontrole te wykazały jednak, że w podstawowym zakresie organizacja procesu dydaktycznego, działań wychowawczych szkół oraz pomocy pedagogiczno-psychologicznej ukierunkowana była głównie na wspomaganie uczniów zaniedbanych wychowawczo, wymagających pomocy socjalnej oraz sprawiających kłopoty wychowawcze.

Doboru jednostek do kontroli dokonano w sposób losowy, z uwzględnieniem wszystkich typów szkół i etapów edukacyjnych oraz zróżnicowania szkół na szkoły miejskie oraz funkcjonujące na wsiach i terenach słabo zurbanizowanych.

Ponadto, kontrolą objęto V Liceum Ogólnokształcące im. Augusta Witkowskiego w Krakowie, tj. szkołę wybraną w sposób celowy, ze względu na posiadane doświadczenie oraz tradycje w zakresie kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych (m.in. licznych laureatów olimpiad przedmiotowych).

Przy opracowaniu tematyki i metodyki kontroli wykorzystano materiały Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej w Warszawie, a także publikacje i wydawnictwa metodyczne dotyczące problematyki kształcenia dzieci szczególnie uzdolnionych.

4.2. Postępowanie kontrolne i działania podjęte po zakończeniu kontroli

Kontrolę przeprowadziły Delegatury NIK w: Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Łodzi, Lublinie, Olsztynie, Opolu, Poznaniu i w Warszawie oraz Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego.

W związku z kontrolą zasięgnięto informacji w trybie art. 29 pkt 2 lit. f ustawy o NIK w 75 jednostkach niekontrolowanych, tj. we właściwych terytorialnie dla skontrolowanych szkół poradniach psychologiczno – pedagogicznych, placówkach kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz organach prowadzących szkoły (jednostkach samorządu terytorialnego). Informacje te dotyczyły przede wszystkim oferty szkoleń i doskonalenia zawodowego nauczycieli związanego z kształceniem uczniów zdolnych, nakładów finansowych przeznaczanych na takie szkolenia, a także zakresu i form współpracy skontrolowanych szkół z poradniami psychologiczno – pedagogicznymi. W toku kontroli nie powoływano świadków oraz nie korzystano z pomocy biegłych i specjalistów. W kontroli nie wystąpiły efekty finansowe.

Zastrzeżeń, dotyczących ustaleń zawartych w protokołach kontroli szkół, nie zgłoszono. Dyrektorzy skontrolowanych szkół nie zgłosili również zastrzeżeń do ocen, uwag i wniosków zawartych w wystąpieniach pokontrolnych, skierowanych do tych jednostek.

W dniu 30 sierpnia 2006 r. NIK skierowała do Ministra Edukacji Narodowej wystąpienie pokontrolne, w którym negatywnie oceniła kontrolowaną działalność. W dniu 6 września 2006 r. Sekretarz Stanu, działający w zastępstwie Ministra Edukacji Narodowej, na podstawie art. 61 ust. 1 i 2 ustawy o NIK, złożył zastrzeżenia do ocen, uwag i wniosków zawartych w tym wystąpieniu.

Zastrzeżenie pierwsze dotyczyło ogólnej, negatywnej oceny realizacji przez Ministerstwo zadań związanych z opieką nad uczniami szczególnie uzdolnionymi.

Kolegium Najwyższej Izby Kontroli oddaliło zastrzeżenie w całości.

Zastrzeżenie drugie dotyczyło oceny, wedle której zadania realizowane przez Ministerstwo, w zbliżonym corocznie zakresie, nie zapewniały dostatecznej opieki nad uczniami szczególnie uzdolnionymi, o której mowa w art. 1 pkt 6 ustawy o systemie oświaty.

Kolegium Najwyższej Izby Kontroli oddaliło zastrzeżenie w całości.

Zastrzeżenie trzecie dotyczyło uwagi wskazującej na to, że liczba uczniów, realizujących indywidualny tok lub program nauki, była niewielka i zmniejszyła się w skontrolowanym okresie. NIK odnotowała nadto zmniejszenie się liczby stypendiów Prezesa Rady Ministrów oraz ministra właściwego ds. oświaty i wychowania dla uczniów szczególnie uzdolnionych.

Kolegium Najwyższej Izby Kontroli oddaliło zastrzeżenie w całości.

Zastrzeżenie czwarte dotyczyło realizowanego w latach 1999 - 2004 w Zespole Szkół Ogólnokształcących w Toruniu eksperymentu pedagogicznego w zakresie kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych. W kwestionowanej ocenie NIK podniosła m.in., że nad przebiegiem eksperymentu nie sprawowano właściwego nadzoru. Rekrutacja uczniów tylko częściowo uwzględniała zakładany ogólnopolski charakter eksperymentu oraz objęcie szczególną pomocą uczniów wybitnie uzdolnionych, pochodzących ze środowisk zaniedbanych, jedna trzecia nauczycieli nie posiadała stopnia nauczyciela mianowanego, uczniom nie zapewniono stałej opieki psychologicznej, a eksperymentu nie powiązано ze standardami tzw. matury międzynarodowej.

Kolegium Najwyższej Izby Kontroli uwzględniło zastrzeżenie w części, tj. w zakresie dotyczącym uwagi o braku powiązania eksperymentu ze standardami tzw. matury międzynarodowej. Kwestia dostosowania programu nauczania do standardów matury międzynarodowej nie była jednym z założeń i celów prowadzonego w latach 1999 -2004 eksperymentu pedagogicznego. W świetle powyższego, w ocenie Kolegium NIK, brak jest podstaw do uznania pominięcia tego elementu w realizacji eksperymentu, za nieprawidłowość.

Zastrzeżenie piąte dotyczyło oceny w zakresie ujawnienia przypadków nierzetelnego weryfikowania przez Ministerstwo wniosków oraz ustalania list kandydatów do otrzymania stypendium Prezesa Rady Ministrów oraz ministra właściwego ds. oświaty i wychowania oraz przyznaniu w roku szkolnym 2004/2005 stypendium dla 5 uczniów gimnazjów, którym świadczenie takie nie przysługiwało.

Kolegium Najwyższej Izby Kontroli oddaliło zastrzeżenie w całości.

Zastrzeżenie szóste dotyczyło oceny, że Ministerstwo nie określiło kryteriów oceny wniosków o przyznanie stypendiów ministra właściwego ds. oświaty i wychowania, przez co występowała dowolność w ocenie tych wniosków. W oparciu o powyższą ocenę NIK wniosła, aby opracowano kryteria weryfikacji wniosków o przyznanie stypendiów ministra właściwego ds. oświaty i wychowania oraz dokumentowanie stanowiska komisji weryfikującej te wnioski.

Kolegium Najwyższej Izby Kontroli uwzględniło zastrzeżenie w części. Zdaniem Kolegium NIK, wyrażone w ocenie zarzuty są bez wątpienia zasadne w odniesieniu do nieprawidłowości polegającej na braku pisemnych uzasadnień decyzji komisji weryfikujących wnioski o przyznanie stypendiów. W ocenie Kolegium, okoliczność ta wykluczała w praktyce możliwość ustalenia, jakie przesłanki zadecydowały o podjęciu przez komisję takiej a nie innej decyzji. Kolegium NIK nie podzieliło natomiast poglądu, iż brak uzasadnień decyzji spowodował dowolność w ocenie wniosków.

Zastrzeżenie siódme dotyczyło uwagi, według której w skontrolowanym okresie w Ministerstwie nie opracowywano analiz i ocen funkcjonowania systemu oświaty w zakresie pomocy uczniom o szczególnych uzdolnieniach. Izba podniosła, że problematyka ta nie była również przedmiotem obrad Kolegium Ministerstwa. Minister właściwy ds. oświaty i wychowania, określając corocznie, zgodnie z art. 35 ust. 2 pkt 1 ustawy o systemie oświaty, priorytetowe zadania z zakresu nadzoru pedagogicznego dla kuratoriów oświaty, nie uwzględniał zadań w zakresie kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych. Zdaniem NIK, powodowało to dowolność w realizacji zadań przez poszczególnych kuratorów oświaty i nie tworzyło warunków do ich koordynowania w skali kraju.

Kolegium Najwyższej Izby Kontroli uwzględniło zastrzeżenie w części dotyczącej zarzutu dowolności w realizacji zadań z zakresu pomocy uczniom o szczególnych uzdolnieniach przez poszczególnych kuratorów oświaty. Ocena ta, nie została poparta dowodami i przykładami uzasadniającymi sformułowanie takiego zarzutu.

Kolegium Najwyższej Izby Kontroli stwierdziło ponadto, iż treść powyższych rozstrzygnięć nie wpływa na zasadność ogólnej negatywnej oceny realizacji przez Ministerstwo zadań związanych z opieką nad uczniami szczególnie uzdolnionymi. Na podstawie art. 61 ust. 3 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli - uchwała Kolegium NIK w sprawie zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego jest ostateczna.

Wnioski pokontrolne skierowane do Ministra Edukacji Narodowej (z uwzględnieniem uchwały nr 39/2006 Kolegium NIK z dnia 29 listopada 2006 r. w sprawie zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego) dotyczyły:

- 1) opracowania spójnego systemu opieki nad uczniami szczególnie uzdolnionymi oraz dokonywania ocen jego funkcjonowania,
- 2) dokumentowania stanowiska komisji weryfikującej wnioski o przyznanie stypendium ministra właściwego ds. oświaty i wychowania,
- 3) podsumowania eksperymentu pedagogicznego w zakresie kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych, przeprowadzonego w Zespole Szkół

Ogólnokształcących w Toruniu, oraz upowszechnienia wyników tego eksperymentu,

- 4) rozważenia uwzględnienia problematyki opieki nad uczniami szczególnie uzdolnionymi w priorytetach nadzoru pedagogicznego oraz analizach i ocenach, sporządzanych w Ministerstwie, dotyczących funkcjonowania systemu oświaty.

W odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne Minister Edukacji Narodowej poinformował Prezesa NIK o podjęciu realizacji wniosków pokontrolnych.

W wystąpieniu pokontrolnym skierowanym do Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci w Warszawie NIK nie kierowała wniosków pokontrolnych, dotyczących skontrolowanej działalności, której realizację oceniono pozytywnie. Wskazała natomiast na potrzebę usunięcia uchybień dokumentacyjnych, związanych z kompletnością opisu stosowanych przez Fundusz zasad rachunkowości, co wynika z wymogu określonego w art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694, ze zm.), w myśl którego jednostka powinna posiadać dokumentację opisującą przyjęte przez nią zasady (politykę) rachunkowości.

W odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne poinformowano o usunięciu wspomnianych uchybień.

W wystąpieniach pokontrolnych do dyrektorów szkół w szczególności wnioskowano o:

- 1) opracowanie i wdrożenie, w ramach realizowanych przez szkołę zadań dydaktycznych i pomocy psychologiczno – pedagogicznej, metod i form pracy służących wyłanianiu uczniów szczególnie uzdolnionych i obejmowanie ich opieką odpowiednią do specyficznych potrzeb wynikających z kształcenia,
- 2) podjęcie w szerszym zakresie szkoleń nauczycieli i podnoszenie ich kwalifikacji zawodowych, m.in. w zakresie kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych,
- 3) zapewnienie uczniom szczególnie uzdolnionym opieki psychologiczno – pedagogicznej,
- 4) uwzględnienie tematyki opieki i kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych w pracach rad pedagogicznych oraz w obszarach zadań objętych mierzaniem jakości pracy szkoły,
- 5) podejmowania działań służących objęciu uczniów osiągających wysokie wyniki w nauce stypendiami za te osiągnięcia, w tym opracowanie kryteriów udzielania takiej pomocy oraz powołanie odpowiednich komisji stypendialnych oraz występowanie o środki na powyższy cel,
- 6) zatrudnianie nauczycieli o pełnych kwalifikacjach pedagogicznych oraz doposażenie bibliotek szkolnych w literaturę metodyczną związaną z kształceniem uczniów szczególnie uzdolnionych.

W odpowiedzi na wystąpienia pokontrolne we wszystkich przypadkach poinformowano o podjęciu działań na rzecz realizacji wniosków pokontrolnych NIK.

Z udzielonych odpowiedzi na wystąpienia pokontrolne NIK wynikało, że - wg stanu na dzień 26 stycznia 2007 r. - z ogółem 225 wniosków zrealizowanych zostało 161, a dalsze 30 było w toku realizacji. W przypadku pozostałych 34 wniosków zapowiedziano podjęcie działań na rzecz ich zrealizowania.

5. Załączniki

5.1. Wykaz skontrolowanych podmiotów oraz jednostek organizacyjnych NIK, które przeprowadziły kontrole

Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego

1. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu
2. Krajowy Fundusz na rzecz Dzieci

Delegatura NIK w Białymstoku

3. I Liceum Ogólnokształcące w Bielsku Podlaskim
4. I Liceum Profilowane w Łapach
5. Gimnazjum Nr 1 w Łapach
6. Gimnazjum Publiczne w Nurcu Stacji
7. Szkoła Podstawowa Nr 5 im. Szarych Szeregów w Bielsku Podlaskim
8. Szkoła Podstawowa w Nurcu Stacji

Delegatura NIK w Bydgoszczy

9. Liceum Ogólnokształcące im. Karola Libelta w Kcyni
10. Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 1 w Aleksandrowie Kujawskim
11. Publiczne Gimnazjum Nr 1 w Żninie
12. Publiczne Gimnazjum w Kikole
13. Szkoła Podstawowa w Zieleniu
14. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 w Inowrocławiu

Delegatura NIK w Gdańsku

15. I Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie
16. VI Liceum Ogólnokształcące im. Wacława Sierpińskiego w Gdyni
17. Gimnazjum Nr 1 w Lęborku
18. Publiczne Gimnazjum w Pszczółkach
19. Szkoła Podstawowa im. Wandy Chotomskiej w Domaradzu
20. Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi Nr 8 w Sopocie

Delegatura NIK w Katowicach

21. Gimnazjum Nr 3 im. Zofii Kossak w Pieścu
22. Gimnazjum Nr 4 im. Jerzego Ziętka w Katowicach
23. Liceum Ogólnokształcące w Kamienicy Polskiej
24. Szkoła Podstawowa Nr 2 w Radzionkowie
25. Szkoła Podstawowa Nr 18 w Sosnowcu
26. Zespół Szkół Ekonomiczno – Usługowych im. Króla Stanisława Augusta Poniatowskiego w Gliwicach

Delegatura NIK w Kielcach

27. Gimnazjum w Fałkowie
28. Szkoła Podstawowa w Kapałowie
29. Zespół Placówek Oświatowych – Szkoły Podstawowej w Kijach
30. Zespół Szkół Elektrycznych w Kielcach
31. Zespół Szkół Ogólnokształcących w Małogoszczy
32. Zespół Szkół w Bilczy

Delegatura NIK w Krakowie

33. V Liceum Ogólnokształcące im. Augusta Witkowskiego w Krakowie
34. Gimnazjum w Gdowie
35. Szkoła Podstawowa im. Stanisława Staszica w Tuchowie
36. Szkoła Podstawowa im. Św. Jana Kantego w Gdowie
37. Zespół Szkół Ogólnokształcących w Brzeziu
38. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 w Dąbrowie Tarnowskiej
39. Zespół Szkół w Raciborowicach
40. Zespół Szkół Zawodowych Nr 1 im. Kardynała Stefana Adama Sapiehy w Krakowie

Delegatura NIK w Lublinie

41. I Liceum Ogólnokształcące im. Ks. A. J. Czartoryskiego w Puławach
42. IX Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Lublinie
43. Gimnazjum im. Józefa Piłsudskiego w Jastkowie
44. Gimnazjum Nr 3 im. Noblistów Polskich w Świdniku
45. Publiczna Szkoła Podstawowa w Adamowie
46. Szkoła Podstawowa Nr 39 w Lublinie

Delegatura NIK w Łodzi

47. Gimnazjum Nr 1 w Skierniewicach
48. Publiczne Gimnazjum w Głuchowie
49. Szkoła Podstawowa Nr 10 w Piotrkowie Trybunalskim
50. Szkoła Podstawowa w Słupi
51. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 w Piotrkowie Trybunalskim
52. Zespół Szkół Zawodowych Nr 3 im. W. Rzymowskiego w Skierniewicach

Delegatura NIK w Olsztynie

53. Gimnazjum Publiczne w Dywidach
54. Szkoła Podstawowa Nr 10 w Olsztynie
55. Szkoła Podstawowa w Wilkowie
56. Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie
57. Zespół Szkół Ogólnokształcących Nr 1 w Olsztynie
58. Zespół Szkół w Garbnie

Delegatura NIK w Opolu

59. II Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Kędzierzynie Koźlu
60. Gimnazjum Nr 2 im. Karpatczyków w Nysie
61. Publiczne Gimnazjum w Zagwizdzu
62. Szkoła Podstawowa Nr 8 im. Gustawa Morcinka w Opolu
63. Szkoła Podstawowa we Włodzieninie
64. Zespół Szkół w Gorzowie Śląskim

Delegatura NIK w Poznaniu

65. XV Liceum Ogólnokształcące w Poznaniu
66. Gimnazjum w Dopiewie
67. Szkoła Podstawowa Nr 1 im. Marii Konopnickiej w Lesznie
68. Szkoła Podstawowa w Łubowie
69. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 w Gnieźnie
70. Zespół Szkół Nr 3 w Kościanie

Delegatura NIK w Warszawie

71. Gimnazjum Nr 26 im. Jana Kochanowskiego w Warszawie
72. Liceum Ogólnokształcące im. Piotra Wysockiego w Warce
73. Szkoła Podstawowa im. Ojca Świętego Jana Pawła II w Słubicach
74. Szkoła Podstawowa Nr 4 im. Władysława Broniewskiego w Warszawie
75. Zespół Szkół Publicznych w Mrozach
76. Zespół Szkół w Baniosze

5.2. Lista osób, zajmujących kierownicze stanowiska, odpowiedzialnych za kontrolowaną działalność

Za skontrolowaną działalność w zakresie posiadanych uprawnień i kompetencji, określonych odrębnymi przepisami, odpowiadał na szczeblu centralnym minister właściwy do spraw oświaty, a zadania te w okresie objętym kontrolą realizował Minister Edukacji Narodowej, uprzednio Minister Edukacji Narodowej i Sportu.

Ministrem Edukacji Narodowej oraz dysponentem cz. 30 budżetu państwa – Oświata i wychowanie, jest od dnia 5 maja 2006 r. Roman Giertych.

Poprzednio funkcję tę pełnili: prof. dr hab. Michał Seweryński (od 31 października 2005 r. do 5 maja 2006 r.) oraz Mirosław Sawicki (od 2 maja 2004 r. do 31 października 2005 r.). W okresie poprzednim, tj. od dnia 19 października 2001 r. funkcję tę pełniła dr Krystyna Łybacka.

Za sprawowanie nadzoru nad kontrolowaną działalnością na szczeblu województw, w zakresie posiadanych uprawnień realizowanych w imieniu wojewodów i określonych odrębnymi przepisami, odpowiadali w okresie objętym kontrolą właściwi terytorialnie kuratorzy oświaty. Obejmowało to w szczególności sprawowanie nadzoru pedagogicznego nad publicznymi i niepublicznymi szkołami i placówkami oraz placówkami doskonalenia nauczycieli.

Za kontrolowaną działalność, w ramach posiadanych uprawnień i kompetencji, określonych odrębnymi przepisami, odpowiadali dyrektorzy szkół, kierujący ich działalnością oraz będący kierownikami zakładu pracy dla zatrudnionych w szkole lub placówce nauczycieli i pracowników niebędących nauczycielami.

5.3. Wykaz organów, którym przekazano informację o wynikach kontroli

Prezydent RP

Marszałek Sejmu RP

Marszałek Senatu RP

Prezes Rady Ministrów

Wiceprezesi Rady Ministrów

Rzecznik Praw Obywatelskich

Rzecznik Praw Dziecka

Prezes Trybunału Konstytucyjnego

Minister Edukacji Narodowej

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Przewodnicząca Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu RP

Przewodnicząca Komisji do Spraw Kontroli Państwowej Sejmu RP

Przewodniczący Komisji Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej Sejmu RP

Przewodniczący Komisji Edukacji, Nauki i Sportu Senatu RP

5.4. Wykaz ważniejszych aktów normatywnych dotyczących skontrolowanej działalności

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, ze zm.).
2. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 czerwca 2005 r. w sprawie stypendiów Prezesa Rady Ministrów, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (Dz. U. Nr 106, poz. 890).
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 grudnia 2001 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki (Dz. U. z 2002 r. Nr 3, poz. 28).
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno - pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 11, poz. 114).
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. Nr 23, poz. 225, ze zm.).
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad (Dz. U. Nr 13, poz. 125).
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624, ze zm.).
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 199, poz. 2046, ze zm.).
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz. U. Nr 56, poz. 506).
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk wymagających kwalifikacji pedagogicznych, kwalifikacji niezbędnych do sprawowania nadzoru pedagogicznego, a także kwalifikacji osób, którym można zlecić prowadzenie badań i opracowywanie ekspertyz (Dz. U. Nr 89, poz. 845, ze zm.), które weszło w życie z dniem 1 września 2004 r. Obecnie obowiązuje w tym zakresie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2006 r. (Dz. U. Nr 235, poz. 1703).
11. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie ramowego statutu publicznej poradni psychologiczno – pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej (Dz. U. Nr 223, poz. 1869).
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 10 września 2002 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli nie mających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. Nr 155, poz. 1288).
13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69).

5.5. Finansowanie olimpiad przedmiotowych w latach 2004 - 2006

Lp.	Olimpiada	Organizator	Wysokość dotacji (w zł)		
			2004 r. (wykonanie)	2005 r. (wykonanie)	2006 r. (plan)
1.	Artystyczna	Stowarzyszenie Przyjaciół Olimpiady Artystycznej	345.868	348.583	348.583
2.	Astronomiczna	Miasto Chorzów	43.654	43.654	43.654
3.	Biologiczna	Polskie Towarzystwo Przyrodników	401.405	401.405	436.405
4.	Chemiczna	Polskie Towarzystwo Chemiczne	407.222	437.222	407.222
5.	Filozoficzna	Polskie Towarzystwo Filozoficzne	290.873	360.873	290.873
6.	Fizyczna	Polskie Towarzystwo Fizyczne	363.010	363.010	363.010
7.	Geograficzna i Nautologiczna	Polskie Towarzystwo Geograficzne	336.867	336.867	371.867
8.	Historyczna	Polskie Towarzystwo Historyczne	394.424	394.424	429.424
9.	Informatyczna	Uniwersytet Wrocławski	493.230	1.643.230	343.230
10.	Języka Angielskiego	Polskie Towarzystwo Neofilologiczne	209.386	209.429	209.429
11.	Języka Białoruskiego	Uniwersytet Warszawski	29.087	29.087	29.087
12.	Języka Francuskiego	Uniwersytet Warszawski	198.842	198.842	198.842
13.	Języka Łacińskiego	Polskie Towarzystwo Filologiczne	209.414	209.429	209.429
14.	Języka Niemieckiego	Polskie Towarzystwo Neofilologiczne	150.754	150.754	150.754
15.	Języka Rosyjskiego	Uniwersytet Warszawski	235.302	235.382	235.382
16.	Literatury i Języka Polskiego	Instytut Badań Literackich PAN	541.023	541.023	541.023
17.	Losy Polaków na Wschodzie	Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego	102.300	102.300	102.300
18.	Matematyczna	Polskie Towarzystwo Matematyczne	507.387	462.387	512.387
19.	Wiedzy Ekologicznej	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego	16.511	16.511	16.511
20.	Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym	Uniwersytet Warszawski	255.968	255.968	255.968
21.	Wiedzy o Prawach Człowieka	Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa	52.357	52.357	110.000
22.	Wiedzy Technicznej	Federacja Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych	430.492	430.492	430.492
23.	Wiedzy o Unii Europejskiej	Wyższa Szkoła Humanistyczna im. A. Gieysztor	87.565	87.565	87.565
24.	Teologii Katolickiej	Warszawskie Towarzystwo Teologiczne	-	30.000	30.000
25.	Misyjna Olimpiada Znajomości Afryki	Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego	-	40.000	65.000
26.	Wiedzy Ekonomicznej	Polskie Towarzystwo Ekonomiczne	245.000	253.000	253.000
27.	Wiedzy i Umiejętności Budowlanych	Politechnika Warszawska	181.000	190.000	190.000
28.	Wiedzy i Umiejętności Rolniczych	Akademia Podlaska w Siedlcach	252.433	260.000	260.000
29.	Turniej Budowlany	Politechnika Łódzka	70.000	-	-
30.	Wiedzy o Żywnieniu	Akademia Rolnicza w Poznaniu	115.000	117.000	117.000
	Razem:		6.966.417	8.200.794	7.038.437

źródło danych: ustalenia kontroli w Ministerstwie Edukacji Narodowej

(zł)

Lp.	Olimpiada	Przychody - ogółem	w tym dotacja	% (4:3)	Koszty ogółem	% (4:6)	Uwagi
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1.	Artystyczna	372.773	348.583	93,5	372.773	93,5	
2.	Astronomiczna	59.764	43.654	73,0	59.764	73,0	
3.	Biologiczna	440.433	401.405	91,1	440.433	91,1	
4.	Chemiczna	455.949	437.222	95,9	455.949*	95,9	* w tym 10.080 zł zobowiązania z 2004 r.
5.	Filozoficzna	385.455	360.873	93,6	385.455	93,6	
6.	Fizyczna	363.667	363.010	99,8	363.667	99,8	
7.	Geograficzna i Nautologiczna	336.899*	336.867	100,0	336.899	100,0	
8.	Historyczna	413.072	394.424	95,5	394.424	100,0	
9.	Informatyczna	2.494.328*	1.643.230	65,9	2.391.531* *	68,7	* bez pozostałości środków z 2004 r. w kwocie 966 zł , **bez zobowiązań w kwocie 1.500 zł
10.	Jęz. Angielskiego	209.429	209.429	100,0	209.429	100,0	
11.	Jęz. Białoruskiego	29.092*	29.087	100,0	29.092	100,0	
12.	Jęz. Francuskiego	198.842	198.842	100,0	198.842	100,0	
13.	Jęz. Łacińskiego	209.452*	209.429	100,0	209.452	100,0	
14.	Jęz. Niemieckiego	150.973	150.754	99,9	150.973	99,9	
15.	Jęz. Rosyjskiego	285.382	235.382	82,5	285.382	82,5	
16.	Literatury i Jęz. Polskiego	541.539	541.023	99,9	541.450	99,2	
17.	Losy Polaków na Wschodzie	102.300*	102.300	100,0	118.946	86,0	* bez 81.992 zł wykazanych jako stan środków na początek roku
18.	Matematyczna	462.463*	462.387	100,0	462.463	100,0	
19.	Wiedzy Ekologicznej	199.994	16.511	8,3	199.994	8,3	
20.	Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym	255.968	255.968	100,0	280.510	91,2	
21.	Wiedzy o Prawach Człowieka	52.357	52.357	100,0	52.357	100,0	
22.	Wiedzy Technicznej	463.055	430.492	93,0	463.055	93,0	
23.	Wiedzy o Unii Europejskiej	272.467*	87.565	32,1	272.467	32,1	w tym 106.882 zł środki własne organizatora
24.	Wiedzy Teologicznej	52.000	30.000	57,7	52.000	57,7	
25.	Misyjna Olimpiada Znajomości Afryki	40.000	40.000	100,0	40.000	100,0	
26.	Wiedzy Ekonomicznej	390.806	253.000	64,7	390.806	64,7	
27.	Wiedzy i Umiejętności Budowlanych	209.400	190.000	90,7	209.400	90,7	
28.	Wiedzy i Umiejętności Rolniczych	315.004	260.000	82,5	315.004	82,5	
29.	Turniej Budowlany	-	-	-	-	-	-
30.	Wiedzy o Żywieniu	120.110	117.000	97,4	120.110	97,4	

źródło danych: ustalenia kontroli w Ministerstwie Edukacji Narodowej

5.6. Udział uczniów w olimpiadach przedmiotowych oraz liczba finalistów i laureatów w roku szkolnym 2004/2005

Lp.	Olimpiada	Etap szkolny	Etap okręgowy	Etap centralny	Finaliści	Laureaci	Zawody międzynarodowe
1.	Artystyczna - plastyka - muzyka	1.915 563	472 148	55 32	19 15	11 6	-
2.	Astronomiczna	173	57	17	8	5	-
3.	Biologiczna	2.655	2.052	99	74	25	4
4.	Chemiczna	1.014	437	97	97	30	4
5.	Filozoficzna	1.333	772	120	63	19	10
6.	Fizyczna	1.015	615	75	58	17	5
7.	Geograficzna i Nautologiczna	2.584	934	94	88	26	7
8.	Historyczna	2.762	1.487	129	94	33	-
9.	Informatyczna	923	332	72	51	21	7
10.	Języka angielskiego	23.602	449	58	57	37	-
11.	Języka białoruskiego	148	42	23	16	7	-
12.	Języka francuskiego	2.982	344	47	30	11	-
13.	Języka łacińskiego	726	254	55	35	8	8
14.	Języka niemieckiego	16.564	1.297	48	29	19	-
15.	Języka rosyjskiego	1.816	628	113	83	21	-
16.	Literatury i Języka Polskiego	2.247	1.771	244	190*	49**	2
17.	Losy Polaków na Wschodzie	487	374	140	78	28	-
18.	Matematyczna	1.231	506	124	124	16	17
19.	Wiedzy Ekologicznej	53.238	2.009	113	113	10	-
20.	Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym	15.728	2.072	111	39	20	-
21.	Wiedzy o Prawach Człowieka	1.968	531	382	76	21	-
22.	Wiedzy Technicznej	10.860	832	55	55	16	-
23.	Wiedzy o Unii Europejskiej	10.889	1.770	103	55	20	-
24.	Teologii Katolickiej	23.025	3.422	127	107	20	-
25.	Misyjna Olimpiada Znajomości Afryki	11.200	316	51	51	15	-
26.	Wiedzy i Umiejętności Budowlanych	3.750	617	71	30	27	-
27.	Wiedzy i Umiejętności Rolniczych	26.862	1.324	209	122	87	-
28.	Wiedzy o Żywieniu	5.842	710	60	22	15	-
29.	Turniej Budowlany	-	-	-	-	-	-
30.	Wiedzy Ekonomicznej	11.990	1.123	100	70	30	-
	Ogółem:	240.091	27.697	3.026	1.949	670	64 w tym 42 medalistów

* w tym 13 finalistów obcokrajowców

** w tym 4 laureatów obcokrajowców (3 dzieci z Ukrainy i 1 dziecko z Litwy)

źródło danych: ustalenia kontroli w Ministerstwa Edukacji Narodowej

5.7. Informacje wynikające z ankiety, przeprowadzonej wśród nauczycieli skontrolowanych szkół

Wyszczególnienie	Szkoly Podstawowe	Gimnazja	Szkoly Ponadgimnazjalne	Razem
Liczba skontrolowanych szkół:	25	24	25	74
Ogólna liczba ankiet rozdanych nauczycielom w skontrolowanych szkołach:	604	755	922	2281
Ogólna liczba ankiet wypełnionych:	462	563	653	1678
1. Jak określiłaby Pani/Pan liczbę występujących w Państwa szkole przypadków uczniów wyjątkowo zdolnych, posiadających wysoką inteligencję oraz predyspozycje intelektualne do osiągnięcia bardzo dobrych wyników w określonych dziedzinach wiedzy:				
1.1. Są to rzadkie przypadki:	219	206	267	692
1.2. Uczniowie tacy są w każdym z roczników, jednak stanowią ogółem niewielką część uczniów naszej szkoły:	186	278	207	671
1.3. Uczniowie tacy są prawie w każdej z klas:	49	79	180	308
2. Czy uczestniczyła Pani/Pan w formach doskonalenia zawodowego nauczycieli związanych bezpośrednio z zasadami i metodyką pracy pedagogicznej z uczniem szczególnie uzdolnionym?				
2.1. Nie uczestniczyłam (em):	90	144	212	446
2.2. Uczestniczyłam (em) w latach ubiegłych:	221	245	231	697
2.3. Uczestniczę aktualnie:	22	16	18	56
2.4. Nie uczestniczyłam (em) i chętnie skorzystam z oferty takich szkoleń:	135	163	193	491
3. Czy w swojej praktyce pedagogicznej realizowała Pani/Pan indywidualny program nauczania z uczniem (uczniami) wybitnie uzdolnionym?				
3.1. Tak:	59	98	142	299
3.2. Nie:	380	445	489	1314
brak odpowiedzi:	23	20	22	65
4. Co w Pani/Pana ocenie rzutuje na prawidłową realizację zadań dydaktycznych szkoły:				
4.1. Problemy wychowawcze:	206	290	286	782
4.2. Zaniedbania środowiskowe uczniów:	391	436	350	1177
4.3. Brak kwalifikacji kadry pedagogicznej:	9	16	23	48
4.4. Niedostateczna baza lokalowa i wyposażenie szkół:	134	188	258	580
4.5. Zbyt duża liczba uczniów w klasie:	220	353	477	1050
4.6. Inne powody	69	59	97	225

5.8 Liczba uczniów realizujących indywidualny program lub tok nauki w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006

Szkoły podstawowe	Indywidualny tok nauki		Indywidualny program nauki	
	2004/2005	2005/2006	2004/2005	2005/2006
Województwo				
DOLNOŚLĄSKIE	71	53	342	167
KUJAWSKO-POMORSKIE	155	95	385	344
LUBELSKIE	96	84	396	324
LUBUSKIE	67	34	167	92
ŁÓDZKIE	67	72	418	280
MAŁOPOLSKIE	69	74	299	260
MAZOWIECKIE	167	124	768	711
OPOLSKIE	191	33	275	99
PODKARPACKIE	19	59	313	119
PODLASKIE	18	55	214	226
POMORSKIE	84	51	407	388
ŚLĄSKIE	109	53	389	322
ŚWIĘTOKRZYSKIE	132	49	269	121
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	69	52	217	126
WIELKOPOLSKIE	168	118	453	366
ZACHODNIOPOMORSKIE	64	61	146	96
Razem	1 546	1 067	5 458	4 041

Gimnazja	Indywidualny tok nauki		Indywidualny program nauki	
	2004/2005	2005/2006	2004/2005	2005/2006
Województwo				
DOLNOŚLĄSKIE	69	57	190	101
KUJAWSKO-POMORSKIE	163	155	297	328
LUBELSKIE	50	54	176	160
LUBUSKIE	9	17	87	96
ŁÓDZKIE	44	21	168	93
MAŁOPOLSKIE	103	64	115	185
MAZOWIECKIE	75	81	375	376
OPOLSKIE	10	20	38	62
PODKARPACKIE	20	19	53	68
PODLASKIE	35	5	125	193
POMORSKIE	32	36	156	125
ŚLĄSKIE	90	31	133	200
ŚWIĘTOKRZYSKIE	145	22	77	83
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	16	9	96	76
WIELKOPOLSKIE	160	132	198	168
ZACHODNIOPOMORSKIE	31	22	49	51
Razem	1 052	745	2 333	2 365

Licea ogólnokształcące	Indywidualny tok nauki		Indywidualny program nauki	
	2004/2005	2005/2006	2004/2005	2005/2006
Województwo				
DOLNOŚLĄSKIE	31	67	92	69
KUJAWSKO-POMORSKIE	107	86	89	79
LUBELSKIE	10	9	6	5
LUBUSKIE	5	17	31	18
ŁÓDZKIE	10	13	2	5
MAŁOPOLSKIE	56	42	22	7
MAZOWIECKIE	85	60	10	13
OPOLSKIE	16	25	4	2
PODKARPACKIE	12	18	2	9
PODLASKIE	2	12	0	5
POMORSKIE	69	62	195	13
ŚLĄSKIE	152	60	68	39
ŚWIĘTOKRZYSKIE	5	2	56	25
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	5	6	4	0
WIELKOPOLSKIE	24	35	14	9
ZACHODNIOPOMORSKIE	22	46	95	56
Razem	611	560	690	354

Ogółem wszystkie typy szkół	Indywidualny tok nauki		Indywidualny program nauki	
	2004/2005	2005/2006	2004/2005	2005/2006
Województwo				
DOLNOŚLĄSKIE	181	184	648	376
KUJAWSKO-POMORSKIE	442	338	787	809
LUBELSKIE	161	148	605	541
LUBUSKIE	84	73	350	218
ŁÓDZKIE	124	111	590	381
MAŁOPOLSKIE	235	185	471	481
MAZOWIECKIE	341	273	1166	1270
OPOLSKIE	229	83	322	173
PODKARPACKIE	54	102	371	196
PODLASKIE	62	74	352	507
POMORSKIE	215	155	867	577
ŚLĄSKIE	366	154	615	592
ŚWIĘTOKRZYSKIE	287	76	405	254
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	92	72	319	234
WIELKOPOLSKIE	371	290	777	603
ZACHODNIOPOMORSKIE	122	131	296	204
Razem	3 366	2 449	8 941	7 416

źródło danych: System Informacji Oświatowej (dane na dzień 31 marca 2006 r.)

5.9. Przyznawanie stypendiów Prezesa Rady Ministrów w latach szkolnych 2004/2005 i 2005/2006

Lp.	Województwo	Liczba szkół	Liczba kandydatów	Liczba szkół, w których nie wskazano kandydata	% 5:3
1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.	Dolnośląskie				
	- r. szk. 2004/2005	502	372	130	25,9
	- r. szk. 2005/2006	466	331	135	29,0
2.	Kujawsko - Pomorskie				
	- r. szk. 2004/2005	413	280	133	32,2
	- r. szk. 2005/2006	308	222	86	27,9
3.	Lubelskie				
	- r. szk. 2004/2005	565	334	231	40,9
	- r. szk. 2005/2006	476	280	196	41,2
4.	Lubuskie				
	- r. szk. 2004/2005	230	173	57	24,8
	- r. szk. 2005/2006	176	138	38	21,6
5.	Łódzkie				
	- r. szk. 2004/2005	521	341	180	34,5
	- r. szk. 2005/2006	563	267	296	52,6
6.	Małopolskie				
	- r. szk. 2004/2005	911	569	342	37,5
	- r. szk. 2005/2006	749	416	333	44,5
7.	Mazowieckie				
	- r. szk. 2004/2005	931	637	294	31,6
	- r. szk. 2005/2006	858	566	292	34,0
8.	Opolskie				
	- r. szk. 2004/2005	256	182	74	28,9
	- r. szk. 2005/2006	174	123	51	29,3
9.	Podkarpackie				
	- r. szk. 2004/2005	382	316	66	17,3
	- r. szk. 2005/2006	377	293	84	22,3
10.	Podlaskie				
	- r. szk. 2004/2005	231	142	89	38,5
	- r. szk. 2005/2006	217	117	100	46,1
11.	Pomorskie				
	- r. szk. 2004/2005	453	304	149	32,9
	- r. szk. 2005/2006	351	233	118	33,6
12.	Śląskie				
	- r. szk. 2004/2005	873	682	191	21,9
	- r. szk. 2005/2006	742	538	204	27,5
13.	Świętokrzyskie				
	- r. szk. 2004/2005	345	255	90	26,1
	- r. szk. 2005/2006	219	180	39	17,8
14.	Warmińsko- Mazurskie				
	- r. szk. 2004/2005	393	263	130	33,1
	- r. szk. 2005/2006	324	194	130	40,1
15.	Wielkopolskie				
	- r. szk. 2004/2005	828	566	262	31,6
	- r. szk. 2005/2006	672	445	227	33,8
16.	Zachodniopomorskie				
	- r. szk. 2004/2005	335	262	73	21,8
	- r. szk. 2005/2006	321	206	115	35,8
	Razem:				
	- r. szk. 2004/2005	8.169	5.678	2.491	30,5
	- r. szk. 2005/2006	6.993	4.549	2.444	34,9

źródło danych: ustalenia kontroli w Ministerstwie Edukacji Narodowej

5.10. Kształcenie uczniów szczególnie uzdolnionych w krajach Unii Europejskiej

Szybki postęp techniczny i technologiczny oraz coraz większa rola innowacyjności w rozwoju gospodarki światowej spowodowały w latach 70-tych XX wieku wzrost zainteresowania problematyką kształcenia osób o wysokich możliwościach intelektualnych. W Unii Europejskiej pierwsza międzynarodowa konferencja poświęcona tym zagadnieniom zorganizowana została w 1980 r. w Hamburgu. Spotkania te kontynuowano, w tym m.in. w 1991 r. w Nijmegen w Holandii zorganizowano pierwsze warsztaty poświęcone edukacji ucznia zdolnego, pod patronatem Parlamentu Europejskiego.

Problematyka ta stanowi przedmiot zainteresowania licznych organizacji o zasięgu światowym lub regionalnym, m.in.: Światowego Stowarzyszenia ds. Uzdolnionych i Utalentowanych Dzieci (World Council for Gifted and Talented Children – WCGT), Mensa International (organizacji założonej w 1946 r. w Wielkiej Brytanii zrzeszającej osoby o ponadprzeciętnym ilorazie inteligencji), Europejskiego Stowarzyszenia Wybitnych Zdolności (European Council for High Ability – ECHA), Centrum Badań Zdolności w Holandii (Center for the Study of Giftedness - CBO). Podmioty funkcjonują w większości krajów Unii Europejskiej, w tym najbardziej znane to m.in. National Association for Able Children In Education – NACE z Wielkiej Brytanii, Association Française pour les Enfants Précoces z Francji, Elterninitiative Hochbegabter Kinder in Krefeld z Niemiec, a także Foundation Da Vinci ze Słowacji, czy też Krajowy Fundusz na rzecz Dzieci w Polsce.

Badania nad zagadnieniem uzdolnień intelektualnych wskazują, że - niezależnie od kraju - odsetek osób o ilorazie inteligencji powyżej przeciętnej jest wielkością stałą i wynosi około 2%. Nie oznacza to, że osoby takie, bez odpowiedniego ukierunkowania, są w stanie osiągnąć w nauce i życiu zawodowym wyróżniające sukcesy. Przykładowo badania prowadzone w tym zakresie w Polsce wykazały m.in., że w grupie uczniów zdiagnozowanych jako uczniowie zdolni zaledwie 30,5% osiągnęło w nauczaniu szkolnym wyniki odpowiadające ich zdolnościom, zaś 36,1% wyniki oceniane jako przeciętne lub wręcz słabe.

Wynika stąd zasadność indywidualizacji kształcenia dzieci szczególnie uzdolnionych oraz potrzeba organizowania dla nich różnorodnych form pomocy, w tym m.in. pomocy psychologicznej²⁵. Zadania takie w poszczególnych krajach UE realizowane są w sposób zróżnicowany, co wynika przede wszystkim ze znacznej odmienności i specyfiki ich systemów edukacyjnych. W ocenie Franza J. Mönksa, kierującego pracami wspomnianego Centrum Badań Zdolności na Uniwersytecie w Nijmegen (Holandia), najwyżej oceniane rozwiązania prawne i instytucjonalne w zakresie indywidualizacji kształcenia ucznia zdolnego wprowadzono w Nadrenii Północnej Westfalii (Niemcy), zaś największy postęp w zakresie kształcenia młodzieży uzdolnionej obserwuje się w ostatnich latach w takich krajach europejskich, jak: Francja, Szwecja, Dania i Grecja²⁶.

²⁵ Wyniki badań m.in. prof. Williama Sterna, H. Wasyluk - Kuś i Marii Tyszkowej przywołane w publikacji Mirosławy Partyki - Zdolni, utalentowani, twórczy (wyd. CMPPP 1999 r.)

²⁶ Oceny zawarte w wywiadzie prasowym Franza J. Mönksa, udzielonym podczas wizyty w Polsce w listopadzie 2006 r.

W ocenie eksperta Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) Andreasa Schleichera, zawartej w raporcie sporządzonym na zlecenie niezależnej brukselskiej organizacji Lisbon Council, popyt na wysokokwalifikowane kadry w Europie, pomimo podejmowanych działań, przewyższa w aktualnym stanie zdolności ich kształcenia, a europejskie systemy edukacyjne stają się coraz mniej konkurencyjne w stosunku do takich krajów jak: Chiny lub Indie. Zwróciła na to również uwagę Komisja Europejska w raporcie pn. Edukacja dla Europy, sporządzonym w 1997 r. (Accomplishing Europe through education and training – Report by Study Group), formułując wnioski m.in. w zakresie konieczności intensyfikacji kształcenia osób twórczych i zdolnych do rozwiązywania problemów. Cele takie ujęte zostały także przez Radę Europejską w Strategii Lizbońskiej, określającej wspólne cele europejskie w zakresie edukacji na lata 2000 – 2010.

W większości krajów UE realizacja przez dziecko obowiązku szkolnego rozpoczyna się w wieku 6 lat i obejmuje najczęściej okres 9 lat nauki, przy czym okres ten dzieli się na: tzw. I poziom nauczania (elementarny, trwający zwykle od 4 do 5 lat) oraz II poziom nauczania - najczęściej niejednorodny, co do rodzajów i typów szkół. Model taki uwzględnia m.in. zróżnicowane zainteresowania, a także możliwości intelektualne oraz aspiracje edukacyjne poszczególnych uczniów.

Przykładowo w Niemczech po ukończeniu wspólnej dla wszystkich dzieci 4 - letniej szkoły podstawowej uczeń może kontynuować naukę w 4 rodzajach szkół: szkołach głównych (Hauptschule), szkołach realnych (Realschule), gimnazjach (Gymnasium) lub szkołach całościowych (Gesamtschule). W efekcie, uczniowie o wyższych aspiracjach edukacyjnych dokonują wyboru szkoły odpowiadającej w większym stopniu ich uzdolnieniom i predyspozycjom, a dzięki znacznej konkurencyjności podmiotów edukacyjnych wybór ten dotyczy także alternatywy kształcenia w ramach szkół publicznych i niepublicznych oraz dokonywania wyboru szkół o niższej lub wyższej renomie (wyższym lub niższym poziomie nauczania). Kryterium selekcyjnym są w tym przypadku wyniki egzaminów wstępnych oraz dotychczasowe wyniki nauczania i osiągnięcia ucznia.

Wspomniana konkurencyjność jest realizowana również w ramach tylko jednego typu szkół funkcjonujących na II etapie kształcenia co ma miejsce na przykład we Francji i Hiszpanii, gdzie po ukończeniu 5 – letniej lub odpowiednio 6 - letniej szkoły podstawowej wszyscy uczniowie uczęszczają do 4 - letnich szkół zwanych Collegiami, a w Hiszpanii - odpowiednio do szkół ponadpodstawowych I stopnia (ESO).

Różnicowanie treści i poziomu kształcenia w określonym typie szkoły odbywa się najczęściej na zasadach tworzenia klas profilowanych, możliwości wyboru przedmiotów fakultatywnych oraz prowadzeniu dodatkowych zajęć rozwijających posiadane przez uczniów zdolności. Niezależnie od przyjętej organizacji kształcenia, podstawowe zadania w zakresie ujawniania talentów, a także w zakresie indywidualizacji form i metod kształcenia uczniów zdolnych, realizują szkoły.

Kształcenie uczniów szczególnie uzdolnionych w krajach UE wspierane jest równocześnie przez liczne systemy stypendialne finansowane ze środków publicznych, a także przez organizacje pozarządowe. W żadnym z krajów UE nie prowadzi się natomiast badań ilorazu inteligencji w skali całej populacji dzieci i młodzieży.